

نقش و اهمیت سیاست جنایی تقنینی در پیشگیری از تقلب در آثار علمی

نرگس پورشاهی آچه کند^۱، محمد موسائی^۲، میلاد سپهوند^۳

^۱ کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی موسسه عالی غیر انتفاعی رشدیه تبریز

^۲ کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

^۳ کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد

چکیده

جرم تقلب در تهیه آثار علمی و نیز تخلف استفاده از این آثار، در زمره جرائم و تخلفات، علیه حقوق و نظم عمومی جامعه علمی است. در این مقاله به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی سیاست جنایی تقنینی ایران در زمینه مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی پرداخته ایم. یافته های پژوهش حاکی آن است که: تبیین راه کارهای ارائه شده در راستای پیشگیری از جرم در رویکرد سیاست تقنینی و نرم افزارهای سرقت علمی در داخل و خارج از کشور و ضمانت های اجرایی و پیشگیری در قوانین مختلف موجود و تدابیر سیاست جنایی در قبال مبارزه با تقلب آثار علمی در قانون سال ۱۳۹۶ در ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶ ایران، مورد قانون گذاری واقع شده است. ضمن تحلیل این نابهنجاری ها از منظر جرم شناسی، با اذعان به اینکه قانون گذار در ماده واحده فوق الذکر به جرم انگاری و تخلف انگاری معضل مورد بحث پرداخته است، به توصیف ارکان تشکیل دهنده جرم و تخلف مزبور، تفاوت های آن دو و رسیدگی به جرم تقلب پرداخته ایم در نهایت به این نتیجه رسیده ایم که این قوانین قابلیت پیشگیری لازم را ندارند و نرم افزارهای موجود مورد استفاده تمام دانشگاهها نمی باشند باید تلاش بیشتری در جهت پیشگیری و مبارزه با تقلب و سرقت در آثار علمی نمود.

واژه های کلیدی: سیاست جنایی، تقنینی، تقلب، آثار علمی

مقدمه:

در دنیای معاصر در راستای استقرار نظم و مقید بودن به آن و نیز مسئولیت پذیری، از اعضاء جامعه انتظار می رود در تعاملات اجتماعی میان ایشان اعم از اعضاء و سازمان ها، علاوه بر آشنایی و شناخت ارزش ها، هنجارها، عرف، اخلاق و دین جامعه ای که در آن زیست می کنند؛ با مقررات، سیاست ها و خط مشی های حقوقی آن جامعه و نیز مقررات بین المللی هم بیگانه نباشند. بالطبع این انتظار عقلانی، و مسئولیت پذیری اجتماعی از جامعه علمی به مراتب بیشتر است؛ زیرا اگر جامعه علمی که بیشتر درگیر فعالیت هایی در راستای افزایش نفع اجتماعی هستند، در قبال جامعه احساس مسئولیت نکنند، جامعه برای سرمایه گذاری بر علم، تمایل کمتری از خود نشان می دهد.

دانشجویان، پژوهش گران و دانشمندان و نیز سازمان های آکادمیک باید از مقررات، سیاست ها و خط مشی ها پیروی کنند و بدانند که در مورد تهیه آثار علمی نیز، مقرراتی حاکم است؛ از جمله مقررات حکومتی، بین المللی و نیز سیاست ها سیاست های سازمانی و مقررات حرفه ای. (رزنیک، ۱۳۹۱، ۲۷۴) عامل بودن به این مقررات برای مدیریت و حمایت عمومی جامعه از علم و ارتقای اعتماد میان جامعه علمی، نهادها و سازمان ها مهم بلکه ضروری است. به علاوه جامعه علمی، تعهدی اخلاقی به پیروی از مقررات دارند؛ زیرا اولاً بیشتر ایشان الگوی افراد دیگر محسوب می شوند، ثانیاً مقررات منصفانه و عادلانه و ممیزی شده، نسبتاً جامعه را در مقابل آسیب ها محافظت می کند و ثبات اجتماعی را ارتقای داده و منجر به توسعه پایدار جامعه، و ایجاد سرمایه اجتماعی می گردد.

عرصه فعالیت های علمی اعم از آموزش و پژوهش، مانند هر عرصه دیگر، در وهله اول اگر به هنجارهای اخلاقی از قبیل انصاف، رعایت حق مالکیت فکری و معنوی دیگران، صداقت و دوری از تقلب مقید گردد، عرصه ای مورد اعتماد و تأثیر گذار در جامعه و منجر به ارتقای آن، خواهد بود؛ اما در وهله ثانی آنجا که اخلاق آن راه کارها، برخورد حقوقی و مطابق مقررات است؛ به عبارت بهتر، آنجا که اخلاق، کاری از پیش نمی برد، حقوق وارد می شود تا مانع بی نظمی شود و بنابر یک نظر، حقوق قائم به اخلاق و مسبوق به آن است و همواره در پی آن و ناظر به آن بوده است. (مرادی، ۱۳۹۷: ۶۵)

متأسفانه با یک بررسی اجمالی تاریخی، درخواهیم پیدا کرد که در دنیا نقض اخلاق و به خصوص اخلاق علم، از جمله در گستره تهیه آثار علمی، با اختلاف در آمار از کم به زیاد، همواره به وقوع پیوسته و تکرار می شود. البته این نابهنجاری در دوران معاصر به علل متعددی گسترش یافته است. عللی از قبیل میزان بالای تولید علم، افزایش تعداد مراکز آموزشی و پژوهشی، برگزاری همایش ها و گردهمایی های متعدد علمی در سراسر دنیا، سهولت دسترسی به دستاوردهای علمی دیگر پژوهش گران بدون اطلاع ایشان، و امکان بهره گیری از نرم افزارهای مختلف در دستکاری محتوای پژوهش ها که می تواند اخلاق علمی را خدشه دار کند (ذاکر صالحی، ۱۳۸۹: ۱۲) و منجر به فساد و نابهنجاری گردد.

بنابراین، عقلانی بلکه ضروری است برای پیشگیری و مقابله با این پدیده جنایی حاضر در عرصه علم تدابیری اندیشه شود. کما اینکه یکی از این تدابیر، تدوین مقررات حقوق مالکیت فکری و معنوی، و نیز بزه و تخلف انگاری توسط قانون گذاران در عرصه ملی و بین المللی است. تفصیل مقررات حقوق مالکیت فکری و معنوی مرتبط با موضوع، خارج از هدف این نوشتار و نیز خارج از تخصص نویسندگان است بنابراین مجال و پژوهش گر پژوهش گری دیگر را می طلبد.

التهایه با رویکردی انتقادی به قانون فوق الذکر، به این برآمد نائل می شویم که برخورد قانونی، شرط کافی و عامل اساسی پیشگیری و درمان معضل این پژوهش نیست است.

سیاست جنایی

سیاست به طور مختصر و ساده عبارتست از درک، تدبیر و اداره مسایل و امور جامعه، بدین سان سیاست جنایی از یک سو با تجزیه و تحلیل و فهم یک امر خاص در جامعه، یعنی پدیده مجرمانه و از سوی دیگر، با عملی ساختن یک استراتژی (راهبرد) به منظور پاسخ به وضعیت‌های بزهکاری یا کژروی (انحراف)، در ارتباط است.^۱

اصطلاح سیاست جنایی برای اولین بار توسط آنسیلم فون فوئر باخ در کتاب حقوق کیفری او که در سال ۱۸۰۳ میلادی منتشر گردید به کار برده شد از نظر او سیاست جنایی «مجموعه شیوه‌های سرکوب گرانه‌ای که دولت با استفاده از آنها علیه جرم واکنش نشان می‌دهد» می‌باشد. سیاست جنایی عبارت است از کلیه تدابیر و اقدام‌های پیشگیرانه و سرکوب‌گرانه‌ی که توسط دولت و جامعه مدنی، جداگانه و یا با مشارکت یکدیگر، جهت پیشگیری از جرم، مبارزه با بزهکاری، اصلاح و یا سرکوب مجرم بکار برده می‌شود. سیاست جنایی که معادل‌هایی مانند: «Politique criminale» و یا «Criminalpolitik» «Criminal policy» دارد. اصطلاح سیاست جنایی برای اولین بار توسط آنسیلم فون فوئر باخ در کتاب حقوق کیفری او به کار برده شد.

کاربرد عنوان سیاست جنایی به طور جدی از اوایل دهه ۱۳۷۰ شمسی با ترجمه و تالیف چند مقاله و کتاب وارد حقوق ایران شد. سیاست جنایی در کشورهای مختلف نقش کنترل بزهکاری را برعهده دارد. بنابراین، نبودن سیاست جنایی، سبب هرج و مرج در جامعه است و پایه و اساس سیاست جنایی در جوامع، قانون اساسی آنها می‌باشد که برجسته‌ترین خطوط آن را تعیین و تبیین می‌نماید.

سیاست جنایی تقنینی

سیاست جنایی تقنینی با استفاده از ابزار قوانین که شامل قانون اساسی، قوانین جزایی و آئین دادرسی کیفری می‌باشد

تقلب

تقلب نوعی از **دروغ**، **کلاهبرداری** و **حیله‌گری** است که باعث ایجاد برتری ناعادلانه متقلب بر دیگران می‌شود. تقلب گونه‌ای از **نقض قانون** است. در قانون و حقوق کمتر از واژه تقلب استفاده می‌شود و بیشتر به عنوان **کلاهبرداری** و **فساد نام برده** می‌شود. در دنیای ورزش نیز می‌توان به **دوپینگ** اشاره کرد که تقلب محسوب می‌شود و استفاده از آن غیر قانونی است و مانند تقلب دانش آموز در امتحان. (ویکی پدیا)

تقلب از ریشه قلب است. قلب الشیء یعنی آن را به صورت یا حالت خودش برگرداند. (معلوف، ۶۴۸: ۱۹۶۵) و در اصطلاح حقوقی، رفتاری است که مقصود مرتکب آن لطمه زدن به حقوق یا منافع دیگران یا نقض یک قانون است. هر وسیله که در زمینه اجرای تقلب به کار می‌رود، وسیله متقلبانه نام دارد. (لنگرودی، ۱۷۶: ۱۳۶۷) یونسکو تقلب را عملی تلقی کرده است که قصد آن گول زدن طرف مقابل در راستای سود شخصی باشد. (ذاکر صالحی، همان: ۱۱)

^۱ لازرژ، ۱۳۸۲، ص ۵

تقلب در علم

تقلب در علم، به معنی نقض مقررات و هنجارهای مربوط به حرفه و فعالیت علمی (آموزش و پژوهش و...) است. برخی مصادیق آن عبارت اند از: جعل علمی یا پژوهش و مقاله علمی ساختگی، سرقت ادبی، کپی برداری، (ذاکر صالحی، همان: ۱۰) نوشتن مقاله و پایان نامه توسط اشخاص غیر از پژوهش گر پژوهش گری که باید خود نسبت به این موضوع اقدام نماید.

تقلب در مفهوم عام

تقلب در مفهوم عام عبارتند است: تحریف حقایق با اهمیت توسط کسی که می داند مطالبش حقیقت ندارد و یا ارائه حقایق با کمال بی توجهی نسبت به صحت آنها و به قصد فریب دیگران و در تعریف کلی واژه تقلب عبارتند است سوء استفاده از سود یک سازمان بدون اینکه لزوماً به عواقب قانونی آن منجر شود. و در تعریف دیگر تقلب به فرایندی اشاره دارد که طی آن یک یا چند نفر عمداً و مخفیانه دیگران را از هر چیز با ارزشی به خاطر منافع شخصی خود محروم کنند.

تعریف کلی و جامع تقلب

اما در حسابداری و حسابرسی تعریف کلی و جامع در مورد تقلب چنین است: تقلب اصطلاحی عام و در برگیرنده همه توانی های متعددی است که یک فرد قادر است با مهارت به کار گیرد تا مزایایی را با ارائه نادرست اطلاعات به دیگران بدست آورد. به عبارت دیگر تقلب اصطلاحی است که برای توصیف فرایند فریب دادن اعتماد و نیرنگ برای بدست آوردن نوعی منفعت از شخص یا اشخاص دیگر که معمولاً نفع مالی است بکار برده می شود. تقلب با اشتباهات غیر عمدی بسیار تفاوت دارد برای اینکه تقلب رخ دهد. شخص متقلب باید عمداً و از روی قصد برای به دست آوردن منفعت دیگران را اعمال کند.²

آثار علمی

رساله، پایان نامه، مقاله، طرح پژوهشی، کتاب، گزارش یا دیگر آثار مکتوب یا ضبط شده پژوهشی - علمی یا هنری اعم از الکترونیکی و غیرالکترونیکی، مصادیق آثار علمی هستند.

سرقت علمی

اصطلاح plagiarism برگرفته از واژه لاتین *plundering* به معنای غارت و ربودن است. درحقیقت جوهره سرقت علمی را ربایش یا سرقت ایده و لغات دیگری تشکیل می دهد که همچون فرزند برای دارنده آن تلقی می شود. اسناد تاریخی نشان می دهد در حوالی سال های ۱۶۰۰ م اصطلاح سرقت علمی مورد استفاده بوده است.^۳

مطالعات حاکی از آن است که قدرت فائده کلیسا در خصوص کنترل بر روی آثار علمی و ادبی موجب شد تا مدت ها دسترسی عمومی به آثار فراهم نشود و این امر در شرایطی که بسیاری از مردم بی سواد یا کم سواد بودند، افزون تر بود. اما با ظهور دستگاه چاپ در حوالی سال های ۱۴۵۰ م اوضاع به نحو قابل تأملی دگرگون شد. در این شرایط نشر به گستردگی صورت می گرفت و تحصیل علم نیز در حال افزایش بود. این امور موجب شد مردم به آثار دسترسی بیشتر داشته باشند و مطالبه مردم

² <http://payandanehshjo.blogfa.com/tag/%D8%AA%D9%82%D9%84%D8%A8>

³ See: Oxford English Dictionary (2d ed. 1989) ("plagiarism").

برای دانستن و اطلاع یافتن کم کم به حقی دسترسی به اطلاعات تبدیل شود. این موضوع می تواند جالب باشد که در سال ۱۷۰۴م در لندن نه روزنامه وجود داشت، در حالی که در فاصله پنج سال تا سال ۱۷۰۹ که به تصویب قانون آن^۴ منجر شد، این تعداد به ۱۹ روزنامه افزایش یافت (Ashworth, 1997: 187-203). چنین افزایشی مسلماً در دسترسی مردم به اطلاعات نقش مهمی را ایفا کرده است.

اما به موازات این تحولات، دزدی آثار ادبی نیز ساده تر شد. در آن دوران که ناشران محور اصلی انتشار کتاب در انگلستان بودند، به منظور کاهش دزدی ادبی، کاهش سواری رایگان^۵ و تثبیت قدرت خود در بازار نشر، به دنبال وضع مقرراتی بودند که اهداف مذکور را برآورده کند (باقری نیا، ۲۸: ۱۳۹۶). در قرن هجدهم این مفهوم در اذهان عمومی شکل گرفت که لغات نیز به سرقت می روند یا توسط دیگری تصاحب می شوند و این مسئله با ظهور موضوع مالکیت و اصالت اثر همراه بود. به عبارت دیگر، از هنگامی که اثر علمی به عنوان مال و ثمره فعالیت های پژوهشگران تلقی شد، حقوق آنها نسبت به این ثمره نیز به رسمیت شناخته شده و کم کم ضابطه استناد و تابوی سرقت علمی شکل گرفت. نخستین خروجی قانونی مهم در این زمینه در قانون آن ۱۷۰۹ انگلیس انعکاس یافت و سپس در کشورهای دیگر همه گیر شد (Green, 2002: 1). نتیجه چنین ماجرای آن بود که در این زمان اثر ادبی و هنری به عنوان تجلی منحصر به فرد و مستقل شخصیت هنرمند و مؤلف شناخته می شود و اعتبار بخشی به منبع به طور فزاینده ای اهمیت می یابد. موضوعی که در کشورهای حقوق نوشته و رومی به منظور تأکید بر حق معنوی از قرن نوزدهم به گستردگی پیگیری شد (Stromholm, 1983: 10). به این ترتیب فرض نخستین آن است که محمل قانونی سرقت علمی اصولاً در قوانین حقوق مالکیت ادبی و هنری جست و جو می شود و احتمالاً از این امر می توان نتیجه گرفت که هر سرقت علمی تابع مقررات حقوق مالکیت فکری خواهد بود. مطالعات بر روی قوانین ملی و مقررات دانشگاه های مختلف نشان می دهد تعریف بین المللی از سرقت علمی که بر سر آن اجماع وجود داشته باشد، وجود ندارد. اما با مرور تعاریف که در اسناد مرتبط وجود دارد، می توان نمونه هایی از تعابیری را که درباره سرقت علمی به کار می رود، ملاحظه کرد.

۶

به طور کلی می توان گفت سرقت علمی عبارت است از برگرفتن و استفاده از ایده، فکر، لغات و ابتکارات متعلق به دیگری به نام خود یا استفاده از تولیدات فکری دیگری بدون تعیین منبع یا ارائه یک ایده یا محصول جدید و اصیل در شرایطی که آن ایده ناشی از منبع از پیش موجود است. در بررسی مقررات چند دانشگاه نمونه از جمله استنفورد نیز فعل ارائه واژگان یا ایده دیگر به عنوان اثر متعلق به خود بدون مشخص کردن مقتضی منبع، سرقت علمی است. در این مقررات تأکید شده سرقت علمی بیش از کپی صرف از اثر دیگری است و شامل نقل، بازنویسی یا اقتباس اثر دیگر و ارائه آنها به عنوان تئوری یا ایده خود است.^۷ همچنین از دیدگاه دانشگاه آکسفورد ارائه اثر یا ایده دیگری به نام خود با یا بدون اجازه دیگری بدون درج مشخصات کامل، سرقت علمی است و عمدی یا غیرعمدی بودن یا از روی بی مبالاتی بودن تأثیری در تحقق آن ندارد.^۸ منشور اخلاق پژوهش وزارت علوم در این زمینه بیان می کند: «سرقت علمی شامل اقتباس نزدیک افکار و الفاظ نویسنده دیگر، تناظر یک به یک در بیان اندیشه ها و شباهت های ساختاری در نوشتار یا انتساب ایده ها، فرایندها، نتیجه ها یا کلمه های دیگران به خود

⁴ Act Of Anne

⁵ Free-riding

⁶ See: Wendy Sutherland Smith , Plagiarism: The Internet and Student Learning , Improving Academic integrity, Rutledge publications, 2008

⁷ See: Module 6- Use Criteria – Plagiarism and the Stanford Honor Code , available at: <http://skil.stanford.edu/module6/plagiarism.html>.

⁸ See: <http://www.ox.ac.uk/students/academic/guidance/kills/plagiarism?wssl=1>

بدون ارجاع مناسب است» (کمیته اخلاق پژوهش وزارت علوم، ۳۴: ۱۳۹۰). علاوه بر این، به موجب بخشنامه رسیدگی به تخلفات پژوهشی وزارت بهداشت، کپی کردن کامل یا بخشی از نوشته، مقاله یا پروپزال یک فرد دیگر، بدون استناد و ارجاع مناسب به صاحب با مالک معنوی آن، سرقت علمی است (بند «پ» ماده ۲-۳ بخشنامه رسیدگی به تخلفات پژوهشی وزارت بهداشت ۱۳۹۴).

اقدامات تقنینی

اگرچه اقدام قانونگذار در تصویب قانون پیشگیری و مبارزه با تقلب در تهیه آثار علمی آغاز مناسبی است، هیچ گاه کافی نیست، قانون مذکور به شدت غیرجامع است و فقط با هدف مبارزه با اجازه علمی که با قصد انتفاعی صورت می گیرد و ممکن است به سرقت علمی منجر شود، وضع شده است. بنابراین ضروری است به منظور مبارزه جدی تر با سرقت علمی، قانون مذکور اصلاح شده و اقسام اصلی و مهم سرقت علمی نیز به موضوعات این قانون اضافه شود یا در قالب قانونی مستقلی به این مهم تصریح شود.^۹

نرم افزارهای سرقت علمی

نرم افزارهای سرقت ادبی علمی^{۱۰} ابزارهایی هستند که برای تشخیص وجود دست بردهای علمی در مقالات بکار می روند. این ابزارهای آنلاین برخی به شرط عضو شدن و برخی هم به صورت آزاد قابل دسترس می باشند. در زیر به معرفی مهمترین نرم افزارهای داخلی و خارجی در این زمینه پرداخته شده و توضیح مختصری پیرامون هر یک از آنها ارائه می گردد. آدرس سایت نرم افزارهای مورد بررسی که مطالب نرم افزارهای مقاله موجود بر گرفته از آنها می باشد نیز در خاتمه برای اطلاع از دسترسی ارائه می گردد.

نرم افزارهای خارجی سرقت علمی

داپلی چکر^{۱۱}: یکی از پایگاه های رایگان در زمینه تشخیص سرقت ادبی محسوب می شود. قادر است متون را به صورت رایگان از نظر سرقت ادبی و مشکلات گرامری بررسی کند. با هر بار جستجو می توان ۱۰۰۰ کلمه را انتخاب و از نظر سرقت ادبی جستجو کرد. استفاده از این نرم افزار فقط یک بار بدون ثبت نام است و برای سری های بعد باید ثبت نام کرد. (سایت داپلی چکر، ۲۰۱۶)

پیپرریتر^{۱۲}: برخلاف دیگر سرویس های مبنای کارش را بر اساس بررسی و نمره دهی به سطح یک متن گذاشته که البته در ضمن این کار، چک املائی، گرامری و همچنین تقلب را هم انجام می دهد. کافی است متن مورد نظر را آپلود کرده و سطحی که این متن در آن نوشته شده (از کلاس اول تا دکترا) را نیز تنظیم کرد. همچنین می توان نوع نوشته را نیز اعم از داستان،

^۹ افزون بر این، سامان دهی بحث پدیدآوردگی آثار علمی به پژوهش ژرف علمی و اقدامات تقنینی دقیق نیاز دارد تا چالش های جدی در خصوص اختلافات استادان و دانشجویان مرتفع شود.

^{۱۰} Plagiarism Checker

^{۱۱} Duplichecker

^{۱۲} PaperRater

نامه، سخنرانی یا انواع دیگر تعیین کرد. سپس با کلیک روی دکمه گزارش^{۱۳}، گزارشی از نکات و اشکالات متن ارائه می‌گردد» (سایت پپریتور، ۲۰۱۴)

اسمال سئوتولز^{۱۴}: «در مقایسه با داپلی چکر امکانات بیشتری دارد. این ابزار یک پلت فرم آنلاین است که هرچند ممکن است نسبت به رقبا چندان قدرتمند نباشد، اما به دلیل رایگان بودن، کاربران زیادی را به خود جذب کرده است. برای استفاده از این نرم افزار کافی است متن مورد نظر را در آن قرار داده و روی دکمه سبزرنگ چک پلاجیاریزم کلیک کرد تا متن بررسی شود. این برنامه عبارت های مشابه را قرمز می کند چرا که عبارت های استاندارد امکان تکراری بودن آن ها زیاد است، اما در مواردی که کل جمله تکراری باشد برنامه منبع متن اصلی را پیدا کرده و پیش رو می گذارد. عبارات و جملاتی که توسط این برنامه قرمز می شوند در اینترنت موجود هستند. به همین دلیل تست های سرقت ادبی گوگل را پاس نخواهند کرد. ابزار رایگان اسمال سئوتولز می تواند متن های بازنویسی شده را نیز تشخیص دهد و قابلیت های سئوی آن صرفا به تشخیص کپی برداری محدود نمی شوند. (سایت سئوتولز، ۲۰۱۳)

کاپی لیکس^{۱۵}: کاپی لیکس یک پلت فرم آنلاین است که انتشار محتوای آموزشی در فضای وب را مورد بررسی قرار می دهد. این پلت فرم به بخش های متعددی برای مقاصد آموزشی و تجاری تقسیم می شود. بخش تجاری مخصوص مراکز تخصصی سئو و انتشاراتی ها بوده و بخش آموزشی آن مدارس، دانشگاه ها و دانشجویان را مخاطب قرار می دهد. این ابزار می تواند انواع و اقسام محتوا با فرمت ها و زبان های مختلف از جمله یونیکد^{۱۶} را اسکن کند. کاپی لیکس امکان استفاده از ابزار آبی آی^{۱۷} (رابط برنامه نویسی کاربردی) را برای جستجو در وب برای یافتن محتوای کپی شده فراهم می آورد. این ابزار دارای اپلیکیشن موبایل و یک افزونه ی مایکروسافت آفیس است که می توان هنگام نوشتن مطلب برای جلوگیری از سرقت ادبی غیر عمد از آن کمک گرفت. برای بررسی محتوای آموزشی الکترونیک، باید ابتدا یک حساب کاربری ایجاد نمود. متأسفانه تنها بررسی ۱۰ صفحه نخست، یعنی ۲۵۰۰ کلمه رایگان بوده و برای بررسی صفحات بیشتر باید با پرداخت ۹۹/۹ دلار اشتراک سرویس مورد نظر را خریداری کرد (سایت کاپی لیکس، ۲۰۱۵)

کاپی اسکپ^{۱۸}: «کاپی اسکپ یک ابزار رایگان بررسی سرقت ادبی است که به کمک آن می توان از موجود بودن مطالب مورد نظر در اینترنت اطمینان حاصل کرد. این ابزار همچنین دو راهکار حرفه ای برای جلوگیری از سرقت محتوا پیشنهاد می کند. کاپی اسکپ پریمیوم^{۱۹} نسخه پولی این نرم افزار است که نسبت به نسخه رایگان هم قدرت تشخیص بالاتری دارد و هم گزینه های بیشتری ارائه می کند. این ابزار می تواند به صورت خودکار، روزانه یا هفتگی سایت مورد نظر را اسکن کرده و مطالب آن را در اینترنت جستجو کند. در صورتی که کپی مطالب را در اینترنت پیدا کند گزارش آن را برای ما ایمیل خواهد کرد. کاپی اسکپ همچنین بنرهای^{۲۰} را جهت قراردادن در وب سایت پیشنهاد می دهد که با استفاده از آن می توان به سارقان ادبی احتمالی در خصوص عواقب این کار هشدار داد. این نرم افزار یک ابزار رایگان برای مقایسه دو مقاله یا صفحه اینترنتی نیز دارد و یک راهنمای کامل مقابله با سرقت ادبی نیز ارائه می کند. (سایت کاپی اسکپ، ۲۰۱۴)

¹³ Get Report

¹⁴ Smallseotools

¹⁵ CopyLeaks

¹⁶ Unicode

¹⁷ API (application programming interface)

¹⁸ CopyEscape

¹⁹ Copyscape Premium

²⁰ Advertisement Banner

گرامرلی^{۲۱}: گرامرلی علاوه بر تشخیص سرقت ادبی، محتوا را به دقت مطالعه می کند و بالغ بر ۲۰۵ نوع خطای گرامری را تشخیص داده و پیشنهاد اصلاح می دهد. گرامرلی در عرض چند ثانیه محتوا را با بیش از هشت میلیارد صفحه وب تطبیق داده و گزارش آن را در اختیار می گذارد. این نرم افزار به امکان تشخیص سرقت ادبی مجهز بوده و یکی از بهترین ابزارهای ضد سرقت ادبی موجود بشمار می رود. علاوه بر این گرامرلی به قدرت بالا در تصحیح خطاهای نگارشی شهرت دارد. از این رو، نویسندگان حرفه ای می توانند برای اصلاح اشکالات نگارشی و گرامری و حتی بهبود سطح لغوی متن خود از این نرم افزار استفاده کنند. گرامرلی جهت استفاده آکادمیک نیز پیشنهاد می شود. زیرا معلمان و دانش آموزان برای پی بردن به این که چند درصد از یک متن کپی برداری شده است می توانند از بهره برند. (سایت گرامرلی، ۲۰۱۷)

پلاجیریزما^{۲۲}: پلاجیریزما ابزاری چند منظوره برای کشف سرقت علمی است که کار با آن بسیار ساده است. این ابزار می تواند توسط دانش آموزان، نویسندگان، معلمان و غیره استفاده شود. پلاجیریزما بیش از ۱۹۰ زبان را پشتیبانی می کند. برای بررسی یک مطلب کافی است آن را در برنامه تایپ کرده یا متن را در آن قرارداد. امکان دادن آدرس اینترنتی مطلب یا آپلود کردن فایل آن نیز وجود دارد. فرمت های مورد پشتیبانی پلاجیریزما عبارتند از: اپ تی ام ال^{۲۳}، تی اکس تی^{۲۴}، داک^{۲۵}، آر تی اف^{۲۶}، داک ایکس^{۲۷}، ایکس ال اس^{۲۸}، ایکس ال اس ایکس^{۲۹}، پی دی اف آر^{۳۰}، ای پی یو بی^{۳۱}، ادی تی^{۳۲}، اف بی^{۳۳} و پی دی بی^{۳۴}. به کمک افزونه های کروم^{۳۵} و فایرفاکس^{۳۶} این ابزار می توان محتوای خود را به سرعت بررسی کرد. با استفاده از نسخه رایگان این برنامه، تنها تعداد محدودی بررسی قابل انجام است. بنابراین برای بررسی صفحات زیاد، نسخه رایگان این برنامه کارایی ندارد، اما در صورت ثبت نام می توان حساب کاربری خود را به پرمیوم یا ویژه ارتقاء داده و محدودیت ها را برطرف نمود. (سایت پلاجیریزما، ۲۰۱۴)

پلاجیاریزم چک^{۳۷}: برخلاف بیشتر ابزارهای رایگان بررسی سرقت ادبی، این ابزار دارای محدودیت تعداد کلمات است. با این وجود اگر قصد بررسی صفحات زیادی را ندارید، این نرم افزار عالی عمل کرده و از تمامی فرمت های متنی پشتیبانی می کند. با اینکه ممکن است برخی از ابزارهای ضد سرقت ادبی برای مناطق جغرافیایی خاصی قابل دسترس نباشند، لیکن پلاجیاریزم چک چنین محدودیتی نداشته و به صورت کاملاً آزاد و رایگان در دسترس است و می توان به کمک آن بداعت متن خود را بررسی نمود. قابلیت جالب این ابزار این است که اگر بخواهید گزارش بررسی مطلب را دانلود کنید بلافاصله قادر به این کار خواهید بود. نکته نگران کننده در مورد این ابزار نداشتن هیچ گونه تعهد در قبال مطالبی است که در آن بررسی می شوند. (سایت پلاجیاریزم چک، ۲۰۱۶)

²¹ Grammarly

²² Plagiarisma

²³ HTML

²⁴ TXT

²⁵ DOC

²⁶ RTF

²⁷ DOCX

²⁸ XLS

²⁹ XLSX

³⁰ PDFR

³¹ EPUB

³² OTD

³³ FB2

³⁴ PDB

³⁵ Chrome

³⁶ Firefox

³⁷ Plagiarism Check

پلیج اسکن^{۳۸}: ابزار تشخیص سرقت ادبی پلیج اسکن هم برای اشخاص عادی و هم برای صاحبان کسب و کار می تواند مفید باشد. این نرم افزار کاملاً آنلاین است و برای استفاده از آن نیاز به دانلود هیچ فایلی نیست. پلیج اسکن سه گزینه برای اسکن محتوا دارد. اولین آن در درج مستقیم متن در برنامه، دومی وارد کردن مستقیم متن از اینترنت با وارد کردن آدرس آن یا از طریق آپلود آن از یک فضای ذخیره سازی ابری مانند گوگل درایو، دراپ باکس^{۳۹} و وان درایو^{۴۰} و سومی بارگذاری فایل از داخل رایانه. پلیج اسکن می تواند با جستجو در محتواهای متعدد، کار اسکن متن مورد نظر را انجام دهد. محیط کاربری این نرم افزار نسبت به سایر نرم افزارهای کشف سرقت ادبی امروزی تر و پیشرفته تر است. کاربری عادی برای استفاده شش ماه از فضای ذخیره سازی آنلاین این برنامه باید ۵/۹۹ دلار بپردازند و حساب هایی که به مدارس، شرکت ها و دانشگاه ها تعلق دارند باید ماهانه حداقل ۱۹/۹۹ دلار بپردازند تا از خدمات آنلاین این ابزار به صورت نامحدود بهره مند شوند. (سایت پلیج اسکن، ۲۰۱۷)

یونی چک^{۴۱}: با آپلود کردن مقالات در یونی چک فرمت آن ها به هم نمی ریزد، تعداد صفحات آن ها تغییر نمی کند و تصاویر به شکل اصلی باقی می مانند. این برنامه می تواند همزمان از پس بررسی کردن چند فایل بر بیاید. بنابراین مجبور به آپلود و بررسی نوبتی فایل ها نیست. می توان تا ۵ مقاله را فارغ از این چه حجمی دارند همزمان مورد بررسی قرارداد و فرم افزار بدون هیچ گونه افت سرعت آن را بررسی خواهد کرد. این ابزار از ۹۹ درصد فایل ها پشتیبانی می کند. اما امکان بررسی تصاویر برای آن وجود ندارد. گزارش بخش های کپی شده برای کاربر این نرم افزار در فرمت پی دی اف قابل دانلود خواهد بود تا در زمان آفلاین^{۴۲} بودن و عدم اتصال به اینترنت نیز بتواند آن را مطالعه کند. این ابزار از رنگ های مختلف برای های لایت^{۴۳} کردن قسمت های مشکوک به سرقت در گزارش خود استفاده می کند. به همین دلیل به راحتی می توان دید که کدام قسمت از متن کاملاً کپی شده است و نیاز به ذکر منبع دارد. تیم تولید یونی چک، هر ماه قابلیت ها و افزونه های جدیدی را به آن اضافه می کند که در صورت عضویت می توان از این به روزرسانی ها بهره مند شد. (سایت یونی چک، ۲۰۱۸)

پلیج ترکر^{۴۴}: پلیج ترکر دز کشف سرقت ادبی بسیار سریع عمل می کند. پایگاهی که پلیج ترکر در آن جستجو می کند شامل مراکز داده آکادمیک و وب سایت ها است. میتوان از طریق کپی - پیست یک مطلب یا آپلود فایل متنی، کپی یا اصل بودن آن را متوجه شد. گروه های کاربری زیادی می توانند از این ابزار استفاده کنند که دانشجویان، صاحبان سایت ها و نشریات از آن جمله هستند. این ابزار گزارش هایی جزئی و دقیق را در خصوص این که چه بخش هایی از متن کپی برداری است و باید حالت نقل قول پیدا کند ارائه می دهد. پلیج ترکر از شش زبان انگلیسی، فرانسوی، رومانیایی، اسپانیایی، آلمانی و ایتالیایی پشتیبانی می کند. در نسخه رایگان این ابزار امکان بارگذاری فایل مطلب وجود ندارد و برای این کار باید حساب کاربری پریمیوم را در قبال پرداخت ماهانه ۴۹/۷ دلار فعال نمود. در این صورت هم امکان آپلود فایل متنی فعال خواهد شد و هم می توان فایل های پر حجم را با سرعت بیشتری بررسی کرد. این ابزار بررسی گرامری متون و بررسی همزمان چند متن را نیز پشتیبانی می کند و می تواند تسوط معلمان، دانشجویان و صاحبان سایت ها استفاده شود. نرم افزار پلیج ترکر بیش از ۲۰ میلیون اثر آکادمیک را در خود جای داده است. پس از بررسی و انطباق، گزارشی شامل قسمت های کپی برداری شده را ارائه می دهد. این ابزار همچنین فهرستی از منابعی که می توان به آنها ارجاع داد را در اختیار می گذارد. (سایت پلیج ترکر، ۲۰۱۶)

³⁸ PlagScan

³⁹ Dropvox

⁴⁰ OneDrive

⁴¹ UniChek

⁴² Offline

⁴³ Highlight

⁴⁴ PlagTracker

او^{۴۵}: یکی دیگر از نرم افزارهای مهم است که موتور جستجوی قوی داشته و می تواند ۴ مقاله را همزمان در ۱۵ دقیقه به صورت کامل بررسی کند. این نرم افزار به گونه ای طراحی و ساخته شده که به دلیل داشتن موتور جستجوی قوی در متون بسیار زیاد غرق نمی شود و می تواند با سرعت بالا متون اصلی که شبیه متن مورد نظر را تشخیص دهد. برای استفاده کافی است متن خود را در قالب فایل ورد آپلود کرده و پس از بررسی نتیجه را مشاهده نمود. این پایگاه قادر است لینک منابعی که از آن کپی شده را نمایش دهد. (سایت او^{۴۶}، ۲۰۱۴)

موسسه آی پارادایگمز^{۴۷}، نیز سه محصول در زمینه ردیابی سرقت علمی به شرح زیر ارائه داده است.

۱. رایت چک^{۴۸}، جهت استفاده دانشجویان
۲. آی دنتیکیت^{۴۹}: جهت استفاده ناشران و محققان، یکی از بزرگ ترین پایگاه های سرقت ادبی دنیا محسوب می شود که بانک اطلاعاتی بسیار وسیعی دارد و می تواند مطالب مورد نظر را از بین سایت های اینترنتی، پایان نامه ها، مقاله ها و منابع دیگر به صورت کامل بررسی کرده و نتیجه را نمایش دهد. بسیاری از مجله های بین المللی برای اعتبار سنجی مقالات از این پایگاه استفاده می کنند.
۳. پلاجیاریزم آرگ^{۵۰}: جهت اهداف آموزشی (سایت زومیت، ۲۰۱۸)

معتبرترین نرم افزار تشخیص سرقت علمی

ترنیت این^{۵۱}: ترنیت این جهت استفاده متخصصان حرفه ای، چهارمین محصول نرم افزاری موسسه آی پارادایگمز، از معروف ترین و معتبرترین نرم افزارهای ردیابی سرقت علمی است که دانشگاه ها و موسسات زیادی از آن استفاده می کنند. پایگاه اطلاعات این نرم افزار بیش از ۲۴ بیلیون صفحه وب، ۵۰۰ میلیون مقاله دانشجویی، ۱۲۰ میلیون مقاله از ۱۱۰ هزار نشریه و کتاب را شامل می شود. بیش از ۳۵۰۰ دانشگاه و موسسه آموزش عالی، ۷۰ درصد دانشگاه ها (۱۰۰ دانشگاه برتر جهان) از ترنیت این استفاده می کنند. (سایت ترنیت این، ۲۰۱۴)

نرم افزارهای داخلی سرقت علمی

سامانه مهتاب دانشگاه شهید بهشتی^{۵۲}:

«سیستم مشابهت یابت مهتاب در آزمایشگاه پردازش زبان طبیعی دانشگاه شهید بهشتی تحت سرپرستی دکتر مهرنوش شمس فرد، عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی توسعه یافته است. طراحی و توسعه این سیستم بیش از سه سال زمان برده است و در آن از تکنولوژی های هوش مصنوعی و پردازش زبان طبیعی بهره گرفته شده است. مهمترین کاربرد مهتاب کشف تقلب و دستبردهای علمی و ادبی است. در حال حاضر مهتاب برای تشخیص سرقت علمی مقالات و پایان نامه ها در حوزه مهندسی کامپیوتر تخصص یافته است، ولی با فراهم نمودن منابع لازم در حوزه های دیگر به راحتی می تواند در سایر علوم مورد استفاده قرار گیرد. مهم ترین ویژگی های مهتاب عبارتند از: مشابهت یابی تک زبانه میان اسناد فارسی و دو زبانه میان اسناد فارسی و

⁴⁵ Eve2

⁴⁶ iParadigms

⁴⁷ Writecheck

⁴⁸ iThenticate

⁴⁹ Plagiarism.org

⁵⁰ Turnitin

⁵¹ <http://nlp.sub.ac.ir:8098>

انگلیسی؛ اتصال به پیکره مهتاب شامل ۲۰ هزار سند فارسی و ۳ هزار سند دوزبانه در حوزه برق و کامپیوتر؛ رتبه بندی اسناد براساس میزان تشابه با متون و تصاویر سند ورودی؛ پشتیبانی از قالب های تی ایکس تی، پی دی اف و داک در متن ورودی؛ نمایش محل دقیق شباهت و درصد شباهت قطعه نمایش داده شده؛ تشخیص انواع کپی برداری های دقیق، کپی برداری با تغییرات، تغییر ساختار جملات، جایگزینی معنایی کلمات و بازنویسی جملات (سایت دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۸)

نرم افزار مشابه یاب احادیث و روایات^{۵۲}:

«گروه پردازش هوشمند مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور، بارقومی و دیجیتالی نمودن منابع مکتوب، حجم عظیمی از دادگان متنی را فراهم آورده و سپس با بکارگیری فناوری های رایانه ای از قبیل واسط کاربری مطلوب، جستجوی سریع و دیگرقابلیت های لازم، محیط پژوهشی مناسبی را در ارائه محتوای این متون به گونه ای کارآمد ایجاد نموده که نرم افزار مشابه یاب احادیث و روایات، یکی از محصولات این گروه می باشد. در سرویس مشابه یاب احادیث، می توان با وارد نمودن حدیث مورد نظر و فشردن دکمه پردازش، احادیث مشابه با آن را دریافت کرد» (سایت مشابه یاب احادیث و روایات، ۱۳۹۸)

سامانه همتاجو^{۵۳}:

همتاجو سامانه ای مبتنی بر وب می باشد که با استفاده از الگوریتم های هوش مصنوعی می تواند مشابهت های متنی موجود میان اسناد علمی منتشر شده را شناسایی نماید. این سامانه بصورت کاملاً هوشمند طراحی گردیده و توانایی کشف سرقت های علمی بازنویسی شده را نیز دارد. در حال حاضر قابلیت سامانه صرفاً در حوزه منابع فارسی است. بدیهی است در آینده این سامانه منابع انگلیسی را نیز تحت پوشش قرار خواهد داد» (سایت همتاجو، ۱۳۹۸)

سامانه همانندجو^{۵۴}:

همانندجویی در نوشتار پایان نامه ها و رساله ها گامی در کمک به نگه داشت حقوق پدیدآورندگان و گسترش علم و فناوری و زمینه سازی برای دسترسی آزاد همگان به اطلاعات است. همانندجو با جست و جوی خودکار در متن کامل پایان نامه ها و رساله های موجود در ایرانداک، نوشته های همانند را بازیابی و اندازه ی همانندی و منبع اطلاعات همانند را نمایش می دهد. کاربران پس از ورود به سامانه می توانند نوشته های خود را بارگذاری و نتیجه ی همانندجویی را در کوتاه ترین زمان ممکن دریافت کنند. (سایت همانندجو، ۱۳۹۸)

سامانه مشابهت یاب مقالات (سمیم نور)^{۵۵}:

این سامانه نیاز به عضویت دارد و استفاده از آن تا ۱۵۰ صفحه رایگان است. سامانه مشابه یاب متون (سمیم نور) پایگاهی است که می تواند مقالات ارائه شده از جانب کاربران را با حجم انبوه اطلاعات خود مطابقت داده و عبارات مشابه را بازیابی و مقایسه

⁵² <http://ai.inoor.ir>

⁵³ <http://hamtajoo.ir>

⁵⁴ <http://tik.irandoc.ac.ir/User/Login>

⁵⁵ <http://www.samimnoor.ir/view/fa/default>

نماید. این سامانه در راستای مجموعه پروژه‌های مبتنی بر داده کاوی علوم اسلامی در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در حال انجام است. (سایت سمیم نور، ۱۳۹۸)

نکاتی مهم در زمینه استفاده از این نرم افزارها

۱. نتایج ارائه شده توسط این نرم افزارها به تفسیر انسانی احتیاج دارند.
۲. الزاماً نمره بالا به معنای وقوع سرقت علمی و بالعکس نمی باشد.
۳. تفسیر نتایج به عهده مدرسان، کتابداران و ویراستاران است.
۴. نمره مشخصی در تعیین سرقت علمی وجود ندارد. (یومانس^{۵۶}، ۲۰۱۱)

پیشگیری از جرم تقلب در تهیه آثار علمی و نیز تخلف استفاده از آثار علمی متقلبان

از جمله اهرم‌های نهادینه سازی ارزش‌ها در جامعه، مقررات است که ما از آن با عنوان عوامل بیرونی یاد می‌کنیم؛ زیرا غالباً ضمانت اجرای عواملی مانند قوانین موضوعه و مقررات نظارتی، نیروی خارجی و قهری مانند عکس‌العمل‌های کیفی، اداری و انتظامی است. البته عکس‌العمل‌های فوق، محدودیت دارند و تنها ناظر به بعد از پیدایش خسارت است، و در عین حال، مقررات نمی‌تواند جزئیات و خصوصیات هر مورد را پیش‌بینی کند و تا زمانی که فرهنگ مسئولیت‌پذیری اخلاقی و خودکنترلی (خودنظارتی) در اشخاص نهادینه نشده و وجود نداشته باشد، امکان قانون‌گریزی وجود دارد و اشخاص به دلیل فقد وجدان اخلاقی، قانون‌گریزی می‌کنند.

در عین حال (در کنار دیگر رویکردها و البته مؤخر بر آنها) منکر بازدارندگی و نیز تأثیر اصلاحی وضع مقررات موضوعه و بخصوص مقررات جزایی، اداری و انتظامی نیستیم؛ زیرا از جمله اهداف واکنش علیه تخلفات و جرائم اشخاص، «پیشگیری و اصلاح و درمان» نسبت به وقوع تخلفات و جرائم است و وجود مجموعه‌ای از مقررات جزایی، اداری و انتظامی و نیز نظام قضایی مناسب، با اهداف نظارت بر روند اجرایی ارزش‌ها، نظم و تأمین عدالت اجتماعی جامعه و پیشگیری از ترمدها و تخلفات محتمل و جرائم و نیز «اصلاح» ایشان، راه‌کاری است که در کنار دیگر راه‌کارها، ضرورت دارد.

قانون‌گذار در «ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی»؛ در تبصره‌های هفتم، هشتم و نهم در راستای پیشگیری از رفتارهای موضوع این قانون، در کنار جرم‌انگاری و تخلف‌انگاری برخی رفتارها، سازمان‌های مرتبط را مکلف به اقداماتی نموده است که در ادامه نقل می‌گردد:

«تبصره هفتم: وزارت خانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلفند جهت پیشگیری از جرائم موضوع این قانون، اقدامات زیر را انجام دهند:

ترویج فرهنگ احترام به حقوق مالکیت فکری از طریق گنجاندن دروس ذی‌ربط و اصلاح سرفصل برنامه‌های درسی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی؛

الزام دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی به اعمال نظارت دقیق بر رعایت حقوق مالکیت فکری در آثار علمی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی؛

⁵⁶ Youmans

اعمال مجازات انتظامی اخراج دانشجو یا ابطال پایان نامه و رساله و مدرک تحصیلی در صورت احراز جرم موضوع این قانون با توجه به میزان تخلف؛

اعمال مجازات انتظامی تنزل رتبه یا پایه عضو هیأت علمی، اخراج، لغو قرارداد در صورت احراز جرم موضوع این قانون، در آثار علمی با توجه به میزان تخلف. «

تبصره هشتم: دیگر دستگاه های دولتی و عمومی غیردولتی مکلفند در صورت احراز جرم موضوع این قانون توسط کارکنان خود به منظور استفاده از مزایای شغلی، مجازات انتظامی مقرر در بند (د) ماده (۹) قانون رسیدگی به تخلفات اداری^{۵۷} را نسبت به مرتکب اعمال کنند.»

تبصره نهم: حوزه های علمیه و همچنین دانشگاه ها، پژوهشگاه ها، مؤسسه های آموزشی عالی، پژوهشی فناوری دولتی و غیردولتی زیر نظر وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از جمله دانشگاه علمی کاربردی، دانشگاه آزاد اسلامی، جهاد دانشگاهی، مؤسسه های آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی، مؤسسه های وابسته به دستگاه های اجرائی و دانشگاه فرهنگیان، موظف هستند از این پس، پروپزال ها (پیشنهادها)، پایان نامه ها و رساله های دانشجویان تحصیلات تکمیلی خود را که فاقد طبقه بندی هستند در سامانه های اطلاعاتی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایران داک) ثبت و تأیید کرده و فایل تمام متن و نتیجه را همانند جویی کنند. ارائه گواهی ثبت و بارگذاری فایل تمام متن و نتیجه همانند جویی این مدارک برای هرگونه پرداخت مالی به استادان راهنما، مشاور و داور و تخصیص امتیاز در ترفیع و ارتقای آنها و همچنین دانشجویان الزامی است.

عدم کفایت مواجهه قانونی

برخورد قانونی، جرم و تخلف انگاری در این عرصه، شرط لازم و به طور نسبی بازدارنده نسبت به تقلب در تهیه آثار علمی و استفاده از آن است؛ نه شرط کافی و عامل اساسی پیشگیری و درمان نابهنجاری مزبور؛ در راستای مقابله، پیشگیری و درمان کافی از نابهنجاری موصوف، نخست باید در حوزه هنجارین (گفتگو در مورد مبانی و فلسفه اخلاق علمی و مصادیق هنجارین رعایت اخلاق در علم و ابزار مقتضی مانند تنظیم و آموزش استاد جامع اخلاقی در عرصه علم، تدوین و تصویب سرفصل آموزشی مناسب در همه رشته های دانشگاهی مبنی بر اخلاق در پژوهش) اقدامات مقتضی به عمل آورد، سپس در حوزه قانون گذاری و بخصوص قانون گذاری کیفری اقدام کرد.

ضمناً مواجهه قانونی باید بر اساس قوانین، مقررات و آیین نامه های ممیزی شده در ترازوی اخلاق باشد. به عبارت دیگر تحلیل مواجهه قانونی نیازمند درنگ در مواجهه اخلاقی با رویکرد سازمانی است (ر. ک. ذاکر صالحی، پیشین: ۱۲ و فرامرز قراملکی، ۱۳۹۴) در قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی، با استناد به تبصره های ۷الی ۹ به رویکرد سازمانی توجه شده است، اما سیستم قانون گذاری کشورمان، فاقد ممیزی اخلاقی است.

ضمانت اجراهای اجتماعی و غیررسمی

اصولاً سارق علمی، اعتبار علمی خود را در بین جامعه حرفه ای و حتی مردم عوام از دست می دهد. به طور مثال سرقت علمی یک وزیر یا مقام عالی رتبه سیاسی می تواند به از دست رفتن اعتبار اجتماعی و سیاسی وی منجر شود. افزون بر این، بسیاری

^{۵۷} انفصال موقت از یک ماه تا یک سال

مجلات بعد از طی فرایند داوری و تأیید نهایی برای چاپ و حتی بعد از نشر در صورتی که از سرقت علمی آگاه شوند، مقاله را سلب اعتبار^{۵۸} و آن را از سایت حذف می کنند.^{۵۹}

ضمانت اجرای حقوقی

ضمانت اجرای حقوقی با عنایت به قوانین و مقررات ذیل بررسی می شود:

قوانین مرتبط با حقوق مالکیت ادبی و هنری

به موجب ماده ۲۳ قانون حمایت حقوق مؤلفان مصوب ۱۳۴۸ هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیده آورنده بدون اجازه او یا عامداً به شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد. در سرقت علمی انتساب به خود روی می دهد، لذا از حیث نقض حق معنوی (حق بر نام) سارق می تواند مورد پیگیری حقوقی قرار گیرد. افزون بر این جرح و تعدیل و تغییر در اثر که ممکن است در بازنویسی و نقل به مضمون صورت گیرد، می تواند به نقض حق معنوی (حق بر حرمت و تمامیت اثر) و اعمال ضمانت اجرای ماده ۲۵ قانون حمایت نیز منجر شود. شایان ذکر است از آنجا که در سرقت علمی، نسخه برداری و عدم انتساب با هم روی می دهد، لذا مرتکبان نسخه برداری صرف اساساً مرتکب سرقت علمی نبوده و فقط به موجب قوانین حقوق مالکیت فکری قابل تعقیب هستند (عرضه و...). همچنین مستفاد از مواد ۷۱ و ۷۰ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ اشخاصی که عالماً و عامداً مرتکب تکثیر یا تجدید چاپ و بهره برداری و نشر و پخش هر ترجمه ای شوند، به حبس از سه ماه تا یکسال محکوم خواهند شد. به عبارت دیگر، سارقان علمی به شرط دارا بودن عنصر معنوی تعمد در خصوص استفاده از ترجمه دیگری با ضمانت اجرای حقوقی روبه رو می شوند. افزون بر این، در صورتی که اثری در محیط الکترونیک تکثیر، اجرا و توزیع (عرضه و نشر) شود، مرتکب با مجازات سه ماه تا یک سال حبس و جزای نقدی به میزان پنجاه میلیون روبه رو می شود (ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیک). در این صورت عامل سرقت علمی که در بستر الکترونیک به چنین امری دست بزند، حداقل به سبب تکثیر و نسخه برداری با مجازات کیفری مواجه خواهد شد.

قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی

قانون مذکور جدیدترین قانونی است که به موضوع تقلب در آثار علمی می پردازد. پیشینه این قانون به سال ۱۳۹۴ باز می گردد و ابتدا با عنوان لایحه «مقابله با تقلب» به مجلس تقدیم شد و در تاریخ ۹۶/۵/۳۱ به تصویب رسید. قانون مذکور دارای یک ماده و ۱۰ تبصره است. به موجب ماده واحده قانون مذکور، تهیه، عرضه و واگذاری آثاری مانند رساله، پایان نامه، مقاله، طرح پژوهشی، کتاب، گزارش یا سایر آثار مکتوب یا ضبط شده پژوهشی - علمی و یا هنری اعم از الکترونیکی و غیرالکترونیکی توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به قصد انتفاع و به عنوان حرفه یا شغل - با هدف ارائه کل اثر یا بخشی از آن توسط دیگری به عنوان اثر خود، جرم است. در خصوص تشریح ماده به نظر می رسد مراد از تهیه اثر، آماده سازی اثر علمی از مطالعه

⁵⁸ Retract

⁵⁹ مطابق با گزارش ها، در فاصله سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷، ۰.۰۶٪ از کل تولیدات علمی ایران فاقد اعتبار اعلام شده اند که بیشتر آنها در حوزه علوم پزشکی بوده است (مرادی و دیگران، ۱۳۹۶: ۸۹)

تا نگارش، عرضه، ارائه اثر علمی یا نمایش و اجرای اثر و واگذاری به معنای انتقال اثر به دیگری است. همچنین مطابق با تبصره ۵ خدمات جانبی تهیه آثار علمی مانند ویراستاری و تایپ از این امر خروج موضوعی دارند.

مقصود از اثر در ماده بیان شده و اینکه کلیه آثار تابع قانون حمایت از حقوق مؤلفان منظور بوده، تصریح نشده است. این آثار جنبه حصری ندارد. ولی موارد احصا شده مانند رساله و پایان نامه نشان می دهد آثار علمی منظور است. همچنین فرقی ندارد که اثر به صورت الکترونیکی یا غیرالکترونیکی باشد و مرتکب نیز اعم از شخص حقیقی یا حقوقی است. آنچه در اینجا برجسته بوده آن است که تهیه و عرضه و واگذاری می تواند با یکدیگر همراه باشد یا مرتکب تنها اقدام به واگذاری کند. مسئله اصلی این است که قصد انتفاع و سود در این اعمال وجود داشته باشد. به عبارت دیگر مرتکب باید چنین اعمالی را به عنوان شغل و حرفه خود انتخاب کرده باشد. در حقیقت قانون به دنبال مجازات اشخاصی است که تهیه و واگذاری آثار را به عنوان شغل خود انتخاب کرده اند. شایان ذکر است قانون اخیر واکنش جدی به جریانی است که تهیه و فروش مقاله و پایان نامه را به صورت شخصی و مؤسسه ای به عنوان شغل پیگیری می کنند. قانونگذار در این قانون عبارت شغل^{۶۰} یا حرفه^{۶۱} را استعمال کرده است و مشخص نیست آیا میان این دو تفاوت ویژه ای وجود دارد یا خیر؟ چه از لحاظ ادبی ظاهراً اختلافی وجود ندارد. با وجود این شاید بتوان گفت مقصود از حرفه، امری است که محل عادی کسب درآمد فرد را تشکیل می دهد و منظور از شغل آن است که تهیه و فروش مقاله، مشغله و دغدغه روزانه فرد باشد. سرانجام آنکه این اعمال با هدف ارائه کل اثر یا بخشی از آن توسط دیگری به عنوان اثر اعمال با هدف ارائه کل اثر یا بخشی از آن توسط دیگری به عنوان اثر خود است و این بدان مفهوم است که اثر تهیه شده توسط مرتکبان این قانون قرار است توسط شخص دیگری و به نام وی استفاده شود.

پرسش مهم در اینجا آن است که آیا جرم مصرحه همان سرقت علمی یا نقض حقوق مالکیت ادبی و هنری است؟ در پاسخ باید گفت اگر اثر تهیه شده نسخه برداری غیرمجاز از اثر دیگری باشد، زمینه ارتکاب سرقت علمی فراهم می آید، به ویژه اینکه قرار است اثر دیگری به عنوان اثر استفاده کننده قلمداد شود. با وجود این اگر تهیه کننده اثر اصیلی را فراهم کند که در آن استفاده غیرمجازی از اثر دیگری صورت نگیرد، سرقت علمی تحقق نمی یابد، اگرچه این امر می تواند مصداقی از سایر سوء رفتارهای پژوهشی مانند اجاره علمی باشد. اما اگر از زاویه حقوق مالکیت فکری به موضوع نگریسته شود، نسخه برداری از اثر دیگری و انتساب به مؤلف دیگر مصداق نقض حق مادی و معنوی خواهد بود. علی ایحال در صورتی که اثر اصیلی توسط تهیه کننده آماده شود، احتمال ارتکاب نقض حقوق مالکیت ادبی و هنری بعید به نظر می رسد. این قانون ضمانت اجرای کیفری شامل جزای نقدی درجه سه^{۶۲} و محرومیت از حقوق اجتماعی درجه شش^{۶۳} را پیش بینی کرده است. همچنین اگر مرتکب شخص حقوقی باشد، علاوه بر مجازات مرتکب و مدیران، مواد ۲۰ تا ۲۲ قانون مجازات اسلامی اعمال می شوند.

قانون مطبوعات

قانون مطبوعات تنها قانونی بوده که از لفظ سرقت در خصوص آثار استفاده کرده است. در این قانون سرقت ادبی عبارت است نسبت دادن عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشته های دیگران به خود یا غیر ولو به صورت ترجمه (تبصره ۱ ماده ۶). در مقام بررسی این مقرر باید توجه کرد که بدون قصد عمد، سرقت ادبی تحقق نمی یابد. نسبت دادن به خود رکن این

^{۶۰} شغل: در کار داشتن کسی را مشغول کردن. مشغول کردن و به سرگرمی واداشتن، شغل عنه. برای مطالعه بیشتر ر. ک: دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۱۴۳۱۶: ۹

^{۶۱} حرفه: پیشه، (دهار). شغل. حرفت. صنعت که روزی بدان به دست آرند. کار. کسب. برای مطالعه بیشتر ر. ک: دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۸۸۶۰: ۹

^{۶۲} جزای نقدی بیشتر از سیصد و شصت میلیون ریال تا پانصد و پنجاه میلیون ریال: ماده ۱۹ق. م. اصول ۱۳۹۲

^{۶۳} محرومیت از حقوق اجتماعی بیشتر از شش ماه تا پنج سال

جرم است که با نقل تمام یا بخش شایان توجهی از اثر دیگری همراه شده است. در اینجا باید کل اثر یا بخش قابل توجهی از اثر دیگری عیناً نقل شده باشد. بنابراین نقل بخش کوتاه و غیراصولی از اثر دیگری مشمول این بند نیست. از این رو، قانون مذکور نزدیک ترین تعریف را به مفهوم سرقت علمی ارائه کرده است. با وجود این استفاده از ایده اثر دیگر یا بازنویسی مشمول ماده نیست. افزون بر اینکه مشمولان این ماده مطبوعات و رسانه های جمعی اند و می تواند خبرگزاری های دانشگاهی و برخی جراید دانشگاهی را مشمول خود کند. همچنین مختلف مربوطه مستوجب مجازات مقرر در ماده ۶۴۹۸ قانون مجازات اسلامی خواهد بود.

مقررات رقابت غیرمنصفانه

رفتار سارق علمی به شدت به رقابت غیرمنصفانه شباهت دارد و برخی از استناد به این نظام برای مقابله با سرقت علمی سخن گفته اند (Green, 2002: 205). رقابت غیرمنصفانه، تصرف غیرقانونی اعتبار، نام یا حسن شهرت یک شخص یا شرکت است؛ به طوری که این امر موجب اشتباه شدن با محصولات دیگری شود یا مردم را نسبت به مبدأ و منشأ گمراه کند و نمونه مهمی از شخصی است که تلاش می کند در رقابت پیروز شود، اما برای این کار بر دستاوردهای خود تکیه نکرده و به جای آن از دستاوردهای دیگران استفاده می کند. (باقری و بابایی، ۱۳۹۰: ۸۹). یکی از اندیشمندان در این خصوص بیان می کند سارق با سرقت علمی، اثر خود را بهبود و ارتقا می دهد و این امر به فروش بیشتر اثر مبتنی بر سرقت منجر می شود. افزون بر اینکه اعتماد خریدار نیز مخدوش شده و وی اثر غیراصیلی را خریداری کرده است (Posner, 2007: 20-32). بنابراین می توان گفت سارق علمی نیز به گونه ای به رقابت غیرمنصفانه دست زده است که وی را مستحق ضمانت اجراهای مربوطه می کند. در خاتمه شایان ذکر است موضوع رقابت غیرمنصفانه در بند ۱ ماده ۱۰ مکرر کنوانسیون پاریس که ایران بدان ملحق شده نیز تصریح شده، از این رو اعمال نظام مذکور درباره سرقت علمی قابل بررسی است.

مقررات مسئولیت مدنی

به موجب ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی، هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد شده است، لطمه ای وارد کند که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود است. در خصوص سرقت علمی نیز اگر شخصی موجب ورود خسارت به مؤلف اثر اصلی شود، ایشان می تواند بر اساس مقررات مسئولیت مدنی خسارت خود را مطالبه کند. به طور مثال چنانچه عرضه و نشر مقاله مبتنی بر سرقت موجب شود، مجله از پذیرش مقاله اصلی خودداری کند و به این ترتیب سایر مجلات نیز به سبب عدم نوآوری از نشر مقاله جلوگیری کنند، احتمالاً با ضرری روبه رو هستیم که در اثر عمل سارق علمی ایجاد شده است. با وجود این اثبات عناصر سه گانه ضرر، فعل زیانبار و رابطه سببیت بین آنها برای دریافت خسارت ضروری است و مؤلف اثر اصلی باید بتواند اثبات کند که در نتیجه سرقت علمی به حقوق وی تعدی شده و وی متحمل زیان شده است (در بررسی کتابخانه ای و میدانی نمونه عملی داخلی یا خارجی برای این مورد یافت نشده است).

^{۶۴} حبس از دو ماه تا دو سال و یا شلاق تا ۷۴ ضربه

ضمانت اجرای انضباطی

این تخلفات معمولاً در کمیته های اخلاق پژوهشی مراکز آموزشی و تحقیقاتی رسیدگی می شود.^{۶۵} از طرفی به موجب قانون مبارزه با تقلب، استفاده کنندگان از آثار متقلبانه ضمن سلب هرگونه امتیاز مادی یا معنوی مترتب بر آن و ملغی بودن هرگونه مدرک تحصیلی، پایه مرتبه علمی، رتبه یا عناوین مشابه علمی، به مجازات مقرر^{۶۶} مانند انفصال از خدمت یا منع از تحصیل محکوم می شوند. مطالعات میدانی در خصوص پرونده های مطروحه در هیأت رسیدگی به تخلفات انتظامی اعضای هیأت علمی نشان می دهد در بیشتر موارد به اخطار و تذکر شفاهی بسنده شده است.^{۶۷} در این باره حسن سابقه، اظهار ندامت و اقدامات جبرانی متهم سهم بسزایی در تیرئه و تخفیف مجازات دارند، به عبارت دیگر، اگرچه اصولاً در کدهای اخلاق پژوهش عنصر عمدی در ارتکاب سرقت علمی مهم نبوده، اما این امر در اینجا موجب کاهش مجازات شده است. با وجود این، پاره ای مجازات سنگین تر مانند انفصال موقت^{۶۸} نیز مشاهده می شود.^{۶۹}

پیشگیری از وقوع سرقت علمی

به طور کلی امروزه پیشگیری از وقوع سرقت علمی در بسیاری از دانشگاه ها از طریق استفاده از سامانه های همانندجو^{۷۰} یا مشابهت یاب پیگیری می شود. در تبصره ۷ قانون مبارزه با تقلب نیز بر الزام دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی به اعمال نظارت دقیق بر رعایت حقوق مالکیت فکری در آثار علمی و نیز ترویج فرهنگ احترام به حقوق مالکیت فکری از طریق گنجاندن دروس ذی ربط و اصلاح سرفصل برنامه های درسی و برگزاری کارگاه های آموزشی تأکید شده است. همچنین به موجب بخشنامه وزارت محترم علوم، استاد راهنما در خصوص صحت و اصالت پایان نامه ها مسئول شناخته شده است^{۷۱} که این امر می تواند به نظارت دقیق تر بر فرایند تهیه و تدوین و انتشار پژوهش ها منجر شود. در این زمینه برخی پژوهشگران پیشنهاد های عملی را نیز ارائه کرده اند بدین منظور استادان باید به صورت مستمر و آنلاین بر تحقیقات و تکالیف کلاسی دانشجویان نظارت داشته باشند، تا موضوعات تحقیقی و پایان نامه از مسائل غیر تکراری چالش های روز مطرح شود و به صورت دوره ای از تحقیقات کلاسی امتحان گرفته شود^{۷۲} (Drawes, 2018: 1-7). در همه این موارد تلاش می شود با اقدامات آموزشی و نظارتی پیشین سرقت علمی کاهش پیدا کند؛ امری که به همت و صرف هزینه های مادی و معنوی نیازمند است.

^{۶۵} در برخی از مقررات مربوطه سوءاستفاده از مالکیت معنوی یافته های پژوهشی نظری و عملی دیگری که قبلاً نتایج آنها منتشر یا به ثبت رسیده است، تخلف انتظامی تلقی شده است. (بند

۱۸ ماده ۷ قانون مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی)

^{۶۶} به طور مثال عضو هیأت علمی به یکی از مجازاتهای ردیف (۷) تا (۱۱) ماده ۸ قانون مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن یا دانشجویان به یکی از مجازات ردیف (ب) (۱) تا (ب) (۵) ماده ۷ آیین نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب جلسه ۳۵۸ مورخ ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی و اصلاحات و الحاقات بعدی آن محکوم می شود.

^{۶۷} رأی مورخ ۹۷/۲/۱ در خصوص اتهام تخلف از اجرای قوانین و مقررات دانشگاه عضو هیأت علمی پژوهشگاه ملی مهندسی ژنتیک صادره از هیأت بدوی انتظامی اعضای هیأت علمی دانشگاه تهران

^{۶۸} رأی مورخ ۹۷/۵/۱۳ در خصوص اتهام تخلف از اجرای قوانین و مقررات دانشگاه عضو هیأت علمی رشته تربیت بدنی دانشگاه تهران صادره از هیأت بدوی انتظامی اعضای هیأت علمی دانشگاه تهران

^{۶۹} در این موارد بی توجهی به تذکر مقامات صالحه دانشگاه جهت اصلاح اوضاع، تکرار سرقت در قالب انتشار چند مقاله یا کتاب از اثر دیگری و نیز رد مقاله در مجلات بین المللی به منظور احراز سرقت علمی عاملی مؤثر بوده و موجب تشدید مجازات شده است. در کلیه موارد نیز اگر عضو هیأت علمی با عنایت به اثر مبتنی بر سرقت امتیازی را در ترفیع و ارتقا اخذ کرده این امتیاز کسر می شود.

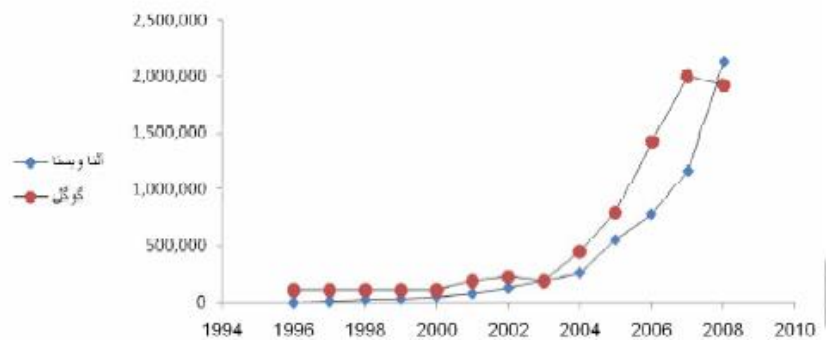
^{۷۰} <http://tikercvice.irandoc.ac.ir/>

^{۷۱} بخشنامه شماره ۷/۴۳۰۵ مورخ ۹۷/۳/۲-نامه ۲/۷۴۶۴۰ مورخ ۹۷/۴/۱۰ وزارت علوم به دانشگاه ها

^{۷۲} موضوعات تحقیق و امتحان در هر ترم تحصیلی تغییر کند.

پیشگیری از سرقت آثار علمی در خارج از کشور

در جامعه اطلاعاتی، استفاده از رایانه و دیگر رسانه های الکترونیکی، دسترسی به اطلاعات را آسان و جهانی کرده است. در این میان، رایانه و اینترنت بیش از سایر رسانه ها در مبادله سریع اطلاعات نقش دارند. سامانه ها و ابزارهای اطلاعاتی، توانایی ما را برای ارتباطات به دو روش توسعه داده اند: نخست، بر کارایی و سرعت ارتباطات افزوده اند، دوم و مهمتر آنکه حوزه و دامنه آنچه را قابل انتقال است، گسترش داده اند (فیدر، ۱۳۸۰). از سوی دیگر، وابستگی بیش از پیش به اینترنت و گسترش دسترسی به انواع رسانه و اطلاعات در دورترین نقاط جهان در کمترین زمان ممکن، به پدیده «دستبرد سایبری» دامن زده که تسهیلاتی چون "dragging and dropping" و نیز ترجمه خودکار آن را تشدید کرده است (استل، ۲۰۰۶، ص ۱۰۷). با گسترش دستبرد علمی، هوشیاری و حساسیت جامعه علمی نیز نسبت به آن افزایش یافته است. بررسی روند رشد آثاری که درباره این پدیده در وب نگاشته شده است، توجه روزافزون جوامع علمی و دانشگاهی به این پدیده را به تصویر می کشد. نمودار ۱، نتیجه جستجویی است که در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۱ با استفاده از موتور جستجوی آلتاویستا و گوگل با کلید واژه plagiarism در سالهای مختلف صورت گرفت و شمار آثاری را که در این بازه زمانی تولید و در پایگاه های این دو موتور کاوش نمایه شده اند، به تصویر می کشد.

نمودار ۱. فراوانی رویداد واژه Plagiarism و آلتاویستا برحسب سال

همان گونه که می بینیم، آثار مرتبط با دستبرد علمی به طور روزافزون افزایش می یابد و نشانگر حساسیت بیش از پیش جوامع و محیطهای علمی و دانشگاهی نسبت به این پدیده نامطلوب و تلاش برای پیشگیری یا پیگیری آن است. در بخشهایی که در پی می آید، راهکارهای جوامع علمی برای رویارویی با این پدیده، به اختصار شرح داده می شود.

اقدام های پیشگیرانه

با توجه به رشد فزاینده شمار دستبردهای علمی در عصر حاضر، مجامع علمی به موقع به این پدیده و پیامدهای نامطلوب آن توجه نشان داده و در پی بافتن راهکارهایی برای پیشگیری، کنترل و در صورت لزوم پیگرد تخلفات برآمده اند. دسته ای از این راهکارهای پیشگیرانه و آموزشی هستند.

دستبرد علمی، برای متولیان آموزش و تولید علم اهمیتی سرنوشت ساز دارد، زیرا باعث می شود سطحی از دانش و مهارت که به طور منطقی از یک فرد آموزش دیده انتظار می رود، در افراد ایجاد نشود یا دست کم نتوان نسبت به تحقق شایستگی های لازم برای کسب یک درجه علمی یا دانشگاهی مطمئن شد. بنابراین، پیشگیری از این پدیده از بایسته های محیطهای علمی

آموزشی برای تضمین کیفیت علمی است. ساده ترین راه پیشگیری، آگاهی رسانی از طریق آموزش است. «استندلر» (۲۰۰۰) برای پیشگیری از دستبرد علمی پیشنهادهای زیر را ارائه داده است:

- ۱- آشنا کردن دانشجویان با انواع دستبرد علمی و دامنه مجازاتهای آن از طریق سخنرانیها یا راهنماهای دانشگاهی
 - ۲- فراهم آوری دسترسی استادان به ابزارهای کشف دستبرد علمی
 - ۳- یاد آوری دوره ای به استادان برای گزارش دستبرد علمی یا دیگر تخلفات دانشجویان
 - ۴- ارائه موضوعات جدید به دانشجویان برای مقاله ها و پروژه های هر نیم سال تحصیلی
- بسیاری از دانشگاه ها، با برگزاری دوره ها و کارگاههای آموزشی و نیز انتشار راهنماییهایی ویژه نگارش علمی و آشنایی با دستبرد علمی، دانشجویان را در شناخت این پدیده یاری می دهند. جدول شماره ۳، برخی نکات را که در راهنمای آشنایی با دستبرد علمی دانشگاه کالیفرنیا آمده است، به تصویر می کشد. جدول شماره ۴، مثالی دیگر را از دانشگاه دپاو ارائه می کند که راههایی را برای جلوگیری از دستبرد علمی برای دانشجویان ارائه می دهد.

جدول ۱. نمونه ای از رهنمودها برای آشنایی با دستبرد علمی در راهنمای دانشگاه کالیفرنیا

<p>الف) از کلمات و ایده های خود استفاده کنید. این مهارت از طریق تمرین کردن به دست می آید.</p> <p>ب) به متنی که نسخه برداری یا تفسیر یا اقتباس شده، استناد دهید.</p> <p>ج) از استفاده از اثر دیگران با تغییر جزئی در کلمات پرهیز کنید.</p> <p>د) از دانشی که برای همه معلوم و مبرهن است، آگاه باشید.</p> <p>ه) وقتی در موردی شک دارید، استناد کنید.</p> <p>و) هیچ چیز جایزی وجود ندارد. باید به هرچه برایتان تازه است و از هر جا که یافته باشید، استناد کنید.</p>
--

جدول ۲. راهکارهای دانشگاه دپاو برای جلوگیری از دستبرد علمی برای دانشجویان

<p>الف) وقت بیشتری را بر روی پژوهستان بگذارید و مقاله را خودتان بنویسید.</p> <p>ب) وقتی به طور مستقیم از منبعی استفاده می کنید، خلاصه ای از آن را بدون نگاه کردن به منبع تهیه کنید. (ج) مراقب باشید یادداشت هایتان شامل اطلاعات اثر به طور کامل باشد.</p> <p>د) این را در خود درونی کنید که هر گونه اطلاعاتی را که از هر خلاصه یا چکیده ای دریافت کردید، با استناد به کار ببرید.</p> <p>ه) وقتی در حال نوشتن مقاله یا انجام پژوهش هستید، اطلاعات کامل اثر را در دفترچه ای یادداشت کنید.</p> <p>و) خود را باور کنید.</p> <p>ز) بدانید که از کجا می توانید کمک بگیرید.</p>
--

اعمال مقررات و مجازاتها می تواند راهکاری سودمند در کاهش این گونه تخلفات باشد، اما این راهکار پیامد نامطلوبی دارد و به پلیسی شدن فضای آموزشی می انجامد. در مقابل، با اطلاع رسانی و آموزش می توان مانع شیوع این پدیده شد؛ بدین ترتیب که در آغاز راه و پیش از آنکه دانشجویان زیر فشارهای محیط آموزش قرار گیرند، الگوهای مناسبی را تدوین و چارچوب رفتار دانشگاهی را برای آنان ترسیم کرد، در کی مالکیت معنوی را در آنان نهادینه نمود و مرزهای مفهوم «ناراستی» علمی را برایشان ترسیم کرد (اسنل، ۲۰۰۶، ۱۱۳-۱۱۲). همچنین، همکاری گسترده تر بین مراکز اطلاع رسانی و کتابخانه ها از یک

سو و کادر آموزش از سوی دیگر می‌تواند اثربخش باشد. علاوه بر این، مدرسان نیز باید تشویق شوند به منابع گسترده‌ای که راهنمایی‌هایی را در مورد دستبرد علمی فراهم می‌کنند و نحوه شناسایی و واکنش نسبت به آن را آموزش می‌دهند، مراجعه نمایند. نمونه‌ای از این رهنمودها را می‌توان در «راهنمای آموزش دستبرد علمی برای مدرسان و کتابداران» یافت (بومن^{۷۳}، ۲۰۰۴ در اسنل، ۲۰۰۶). علاوه بر این، فهرستی از منابع مفید را می‌توان در سایت دانشگاه کویینزلند^{۷۴} و نیز مرکز مالکیت معنوی دانشگاه مریلند^{۷۵} دید. در ایران نیز، وب سایت «استادان علیه تقلب»^{۷۶} که از سوی گروهی از استادان ایرانی با هدف مبارزه علیه تقلب به ویژه دستبرد علمی راه اندازی شده است، دیدگاه‌هایی بسیار مهم و نیز اخبار روز را در این زمینه گزارش می‌دهد.

علاوه بر این، دانشجویان و دانش پژوهان باید به استفاده درست از منابع اینترنتی به ویژه تعیین اعتبار آنها پیش از استفاده تشویق شوند و بکوشند به جای توجه بیش از حد به منابع آسان یاب و داوری نشده اینترنتی، به منابع معتبر کلاسیکی مانند مجله‌های داوری شده و کتابها روی آورند. این امر لزوم دسترسی گسترده تر به منابع علمی باکیفیت و بهبود شیوه‌های دسترسی در کتابخانه‌های دانشگاهی را دوجندان می‌کند.

توجه به تفاوت‌های فرهنگی، نقش آموزش به ویژه در کشورهای جهان سوم را برجسته تر و سرنوشت سازتر می‌سازد. شواهد نشان می‌دهد بروز این پدیده در کشورها متفاوت است، به نحوی که برای مثال در بسیاری از کشورهای آسیایی، خاورمیانه و آفریقایی، اندیشه‌ها و واژگانی را که برای بیان آن اندیشه‌ها به کار می‌رود تنها در تملک آفرینندگان آنها نمی‌دانند (لاکی و دانجلو لانگ^{۷۷}، ۲۰۰۴ در اسنل، ۲۰۰۶). شاید این امر ریشه در سنت‌های علمی و تاریخی این کشورها داشته باشد. به هر حال، آشنایی با رویه‌ها و سنت‌های جاری در مجامع علمی در سراسر جهان، تضمینی در جهانی شدن علم این کشورها و امکان هم‌صدایی با جهان دانش خواهد بود. نکته مهم دیگر آن است که آموزشها بنا به مقتضای هر رشته متفاوت خواهد بود، زیرا هر رشته، سنتها و روشهای پژوهشی و راههای اشاعه خاص خود را دارد (تایتلبام، ۲۰۰۹).

مجازات های قانونی

با آنکه آموزش و اطلاع رسانی، راهکاری ریشه‌ای و اثربخش به شمار می‌آید، وضع قوانین و مجازات‌ها نیز برای جلوگیری از گسترش تخلفات ضروری است. سابقه وضع قوانین علیه کسانی که حقوق مالکیت معنوی ناشران یا نویسندگان را پایمال می‌کنند، به سالها پیش باز می‌گردد. برای نمونه، «قانون آن»^{۷۸} در بریتانیای کبیر در سال ۱۷۱۰ برای پشتیبانی از ناشران وضع شد. در سال ۱۸۸۶ «کنوانسیون برن»^{۷۹} برای پشتیبانی از آثار هنری و ادبی در سوئیس تهیه گردید. در فرانسه سابقه وضع قوانین در این رابطه به سال ۱۸۸۳ و در آمریکا به سال ۱۹۸۹ باز می‌گردد (آرونسون، ۲۰۰۷، ص ۴۰۳).

در دانشگاه‌ها، سیاست‌های پیشین بر آن بود که «دستبرد علمی» را بروبند و در زیر فرش پنهان کنند، نه اینکه با آن مقابله کنند (اسنل، ۲۰۰۶، ۱۰۷). اما اکنون با فراگیر شدن این پدیده، سیاست محافل علمی در این باره دگرگون شده است. در دانشگاه‌ها، کمیته انضباطی به موارد دستبرد علمی دانشجویان و استادان رسیدگی می‌کند. در بسیاری از دانشگاه‌ها، دستبرد

⁷³. Bowman.

⁷⁴. <http://ahe.cqu.edu.au/plagiarism.htm>.

⁷⁵. http://www.umuc.edu/distance/odell/cip/links_plagiarism.html.

⁷⁶. <http://profs-against-plagiarism.blogspot.com/>

⁷⁷. Lackie and D'Angelo-Long.

⁷⁸. Statute of Anne.

⁷⁹. Berne Convention.

علمی توسط دانشجویان، تخلفی جدی محسوب می شود و به از دست دادن درجه دانشجویی آنها به ویژه در سطوح عالی نیز ممکن است منجر شود. در برخی دیگر، بسته به نوع سرقت ادبی، از نمره درسی دانشجو کاسته می شود. استادان و پژوهشگرانی که مرتکب دستبرد علمی می شوند، علاوه بر از دست دادن اعتبار خود، گستره ای از مجازاتها - از تعلیق تا اخراج کامل - را متحمل خواهند شد.

برای نمونه، مجازات معمول دستبرد علمی برای دانشجویان دانشگاه استنفورد، در صورتی که برای اولین بار مرتکب خطا شده باشد تعلیق و محرومیت از خدمات دانشگاه است (هیأت امور قضایی^{۸۰}، ۲۰۰۳). دستبرد علمی در دانشگاه کارلتون^{۸۱}، مجازات سنگینی را دربر دارد و شخص از تحصیل محروم و در شرایط خاص، از دانشگاه اخراج می گردد (شفرد^{۸۲}، ۲۰۰۸-۲۰۰۷). نمونه ای از این مجازاتها درباره استادی در دانشگاه فلوریدا در بهار ۲۰۰۹ اعمال شد. وی که در برابر کمیته دانشگاه به ارتکاب دستبرد علمی اعتراف کرده بود، به تعلیق از کار به مدت ۵ سال، بدون پرداخت حقوق، محکوم گردید. به عنوان مثالی دیگر، دانشجویی در سال ۱۹۸۲ موفق به دریافت دکترای خود در رشته روانشناسی از دانشگاه نیومکزیکو شد، اما در سال ۱۹۸۷ فروشنده اطلاعات، نسخه ای از دو منبع پژوهشی را که وی در پایان نامه خود دزدیده بود، به دانشگاه فرستاد. دانشگاه در آوریل ۱۹۸۸ مدرک دکترای او را لغو کرد (استندلر^{۸۳}، ۲۰۰۰).

بخش بعدی به راهکارهایی برای کشف دستبرد علمی در مؤسسه ها و دانشگاه ها می پردازد.

راهکارهای کشف دستبرد علمی

با به کارگیری راهکارهایی می توان ارتکاب دستبرد علمی را در محیط های تولید علم و آموزشی تا حدودی مهار کرد. راهکار عمومی، عبارت است از ارزیابی مقاله های دانشجویی بر اساس برخی معیارهای علمی. برای نمونه، «استندل» (۲۰۰۰) بیان می دارد که استاد باید دقت کند که آیا:

- مقاله دانشجو فراتر از قابلیت و توانایی نوشتن و تحقیق اوست؟
 - مقاله دانشجو، حاوی واژگان تخصصی و پیچیده، اصطلاحات فنی یا دیگر کلماتی است که فراتر از حدی است که از دانشجو در آن مقطع انتظار می رود؟
 - کیفیت بخشهای مختلف نوشته ناهماهنگ است؟ مثلاً مقدمه یا نتیجه در مقایسه با سایر بخشهای نوشته، ضعیف یا خیلی پربار است؟
 - به آثار و منابعی ارجاع داده شده که در مقاله استفاده نشده اند؟
- دسته دوم راهکارها از خود فضای سایبری ریشه می گیرد. با آنکه توانمندیهای فناوریهای اطلاعات روند دستبرد علمی (دانسته یا ندانسته) را افزایش داده است، این فضا به تیغی دولبه می ماند که تنها زمینه را برای دستبرد علمی فراهم نمی کند، بلکه راهکارهایی را نیز برای پیشگیری یا کشف آن در اختیار می گذارد (کورتنی^{۸۴}، ۲۰۰۸).

نخستین راهکار در این دسته، بهره گیری از توانمندیهای موتورهای جستجو است. برخی موتورهای جستجوی قوی، راهکارهایی را برای کشف دستبرد علمی ارائه می کنند. برای مثال، در موتور جستجوی گوگل می توان یک جمله یا قسمتی از متن را در

⁸⁰. The board on judicial affairs.

⁸¹. Carleton.

⁸². Shepherd.

⁸³. Standler.

⁸⁴. Courtney.

ناحیه جستجو وارد کرد، آنگاه گوگل، فهرستی از وب سایتهای حاوی این متن را ارائه می‌دهد. با واریسی این سایتها می توان دریافت که پاراگراف یا جمله ای از مقاله تکراری است.

علاوه بر این، تلاش شده است تا روشهای شناسایی دستبرد علمی خودکار شود. برای نمونه، نرم افزارهایی برای کشف دستبرد علمی از طریق اینترنت در دسترسند که به دو دسته کلی تقسیم می شوند:

۱. نرم افزارهایی که برای کشف دستبرد علمی در برنامه های رایانه ای به کار می روند؛ مانند نرم افزار moss که «الکس آیکن»^{۸۵} در سال ۱۹۹۴ آن را طراحی نمود و می تواند کدهای نوشته شده در برنامه های C, C++, java و... را تحلیل و شباهت این برنامه ها با برنامه های دیگر را مشخص کند. این نرم افزار تنها برای سازندگان و کارکنان دوره های آموزشی زبانهای برنامه نویسی رایگان است. کاربرد اصلی آن در آشکارسازی دزدی از برنامه‌های رایانه ای است. این نرم افزار در سیستم های یونیکس و ویندوز قابل اجراست.^{۸۶}

۲. نرم افزارهایی که برای کشف دستبرد علمی در اسناد متنی به کار می روند مانند Turnitin, Eve2, Scan Myessay, SafeAssign... در بیشتر مؤسسه های آموزشی و دانشگاهها به ویژه در آمریکا مثل دانشگاه بوستون و دانشگاه آکسفورد و... از Turnitin استفاده می کنند.

هر دانشگاهی که بخواهد از خدمات نرم افزار Turnitin بهره ببرد، باید هزینه اشتراکی را بپردازد و هزینه اشتراک، بسته به نوع مؤسسه و مدرسه، متفاوت است. این نرم افزار تنها به اعضای هیئت علمی و کارکنان مؤسسه اجازه عضویت می دهد و اگر دانشجویان بخواهند از این خدمات استفاده کنند، باید از طریق استاد و مربی خود اقدام نمایند. نحوه کار بدین صورت است که دانشجو یا استاد مقاله را در پوشه مربوط به رشته خاص در وب سایت ثبت می کند. آثار ثبت شده دانشجو فقط توسط استاد یا مربی قابل مشاهده است. این نرم افزار هر مدرک ثبت شده را با پایگاه داده، وب سایتها و مقاله های ثبت شده قبلی مقایسه می کند. مربیان و استادان از این طریق می توانند آثاری را که دستخوش دستبرد علمی شده اند، کشف کنند. هر مقاله ثبت شده، یک گزارش کلی دریافت می کند. این گزارش، متنی را که شباهت بسیار با منبع دیگر دارد، به صورت برجسته نشان و به منبع اصلی پیوند می دهد. این نرم افزار ۶ زبان آسیایی (چینی رایج و سنتی، ژاپنی، کره ای، تایلندی و مالایایی) و ۴ زبان اروپایی (انگلیسی، آلمانی، اسپانیایی و فرانسوی) را زیر پوشش دارد. برای واریسی مقاله، این پایگاه آن را با بیش از ۴/۵ بیلیون صفحه اینترنتی، پایگاه پروکوئست^{۸۷} و بیش از ۱۰ میلیون صفحه آرشیوی مقابله می کند.^{۸۸}

نرم افزار EVE2 ابزار نیرومند دیگری است که به استادان و معلمان در همه سطوح نظام آموزشی اجازه می دهد احتمال دستبرد علمی دانشجویان خود را از وب، بررسی کنند. این نرم افزار مقاله ها را به شکل متن ساده سا word می پذیرد و پیوندهایی را به صفحات وبی که دانشجو از آن دزدی کرده است، فراهم می کند. اگر شواهدی را دال بر دستبرد علمی بیابد، نشانی اینترنتی سایت مربوط را ثبت می کنند. پس از اینکه جستجو کامل شد، گزارش کاملی از صفحاتی را که دستبرد علمی از آنها صورت گرفته، به استاد نشان می دهد. همچنین، قسمتهایی از مقاله دانشجو را که با دستبرد علمی نوشته شده است، به صورت برجسته نمایش می دهد.^{۸۹}

⁸⁵. Alex Aiken.

⁸⁶. <http://theory.stanford.edu/~aiken/moss>.

⁸⁷. Proquest.

⁸⁸. <http://turnitin.com/static/index.html>

⁸⁹. <http://www.canexus.com>

نرم افزار SafeAssign نمونه ای دیگر از خدمات کشف دستبرد علمی است. همه مقاله های ثبت شده را از طریق اینترنت، پایگاه های مرجع جهانی و آرشیوهای اسناد موسسه و پایگاه داده اینفورم، بررسی می کند.^{۹۰}

نرم افزار ScanMyessay نرم افزار رایگان دیگری است که شامل ۶ بلیون منبع است و به نویسنده اجازه می دهد در عرض کمتر از ۵ دقیقه، احتمال دستبرد علمی را در مقاله خود بررسی کند.^{۹۱} وب سایت Copyscape نیز نمونه ای دیگر است که می کوشد تا از دارندگان وب سایت در برابر دستبرد علمی حمایت کند. این خدمات که در دو نسخه رایگان و تجاری عرضه می شود، اصالت محتوای وب سایتها را بررسی می کند و محتوای تکراری را نشان می دهد.^{۹۲}

نتیجه گیری

قانونگذار ایرانی، با هدف ارتقای جایگاه آموزش عالی و حفظ حریم فرهیختگان و دانشمندان و ارج نهادن به حقوق مالکیت فکری، با اشراف به تفاوت جرم و تخلف، در ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله به تقلب در تهیه آثار علمی، از طریق راه کارهای جرم انگاری و نیز تخلف انگاری، به مقابله با برخی نابهنجاری ها در این عرصه پرداخته است.

بررسی مواد مرتبط با تقلب در آثار علمی از قوانین اولیه مصوب در این زمینه تا به امروز نشان می دهد که سیاست جنایی ایران در این حوزه از رویکرد ثابتی تبعیت نکرده است. در مراحل اولیه قانونگذاری بدون آنکه صراحتاً به موضوع تقلب در آثار علمی پرداخته شده باشد قانونگذار تلاش کرده با تعیین ضمانت اجرای عمده کیفری با این پدیده مقابله کند چنانکه در قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان مصوب ۱۳۴۸ قانونگذار با جرم انگاری نشر یا پخش یا عرضه اثر دیگری به نام خود یا دیگری، چاپ و پخش و نشر ترجمه غیر، به کاربردن نام و عنوان و نشان ویژه معرف اثر دیگری، عدم درج مشخصات چاپ و نشر روی نسخه های پخش شده، تغییر یا تحریف در اثر، عدم اعلام یا اعلام نادرست نام پدید آورنده اثر در هنگام اقتباس از اثر یا استناد به آن از آثار علمی حمایت کرده است. در گذر زمان و گسترش استفاده از نرم افزارهای رایانه، قانونگذار با تصویب قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای حقوق پدید آورنده نرم افزار رایانه را به رسمیت شناخت و نقض حقوق مادی و معنوی او را جرم تلقی کرد. در سال ۱۳۸۲ نیز قانون تجارت الکترونیکی تصویب و در ماده ۶۲ صراحتاً به نقض حق مولف در بستر مبادلات الکترونیکی اشاره شد با این حال اگرچه بر اساس قوانین پیش گفته برخی از صور تقلب در آثار علمی جرم دانسته شده است، ولی افزایش میزان تقلب در فعالیت های علمی به صور گوناگون به ویژه در دانشگاه ها و مراکز علمی و به علاوه ایجاد موسساتی که نگارش پایان نامه و رساله را برعهده می گرفتند، همچنین درگیر شدن پاره ای از اعضای هیئت علمی و حتی مسئولان قانونگذار را بر آن داشت تا به صورت خاص قانونی در زمینه تقلب در آثار علمی تصویب کند و ضمن جرم انگاری عرضه، تهیه و واگذاری پایان نامه، رساله و سایر فعالیت های پژوهشی برای ارائه کنندگان ضمانت اجرای کیفری و برای دریافت کنندگان ضمانت اجرای انضباطی تعیین کند. با این حال هرچند باید تصویب این قانون را تحولی در عرصه سیاست جنایی ایران در حوزه مقابله با تقلب در آثار علمی به شمار آورد، ولی همچنان در این حوزه با نارسایی هایی روبه رو هستیم از جمله همپوشانی پاره ای از مواد مرتبط با تقلب در آثار علمی که باعث ایجاد مشکل تطبیق مصادیق با مواد خواهد شد به علاوه پراکندگی مقررات مربوط به این حوزه سبب می شود که در عمل مقام قضایی نسبت به تمام مقرره های قانونی مسلط نبوده و

⁹⁰. <http://www.mydropbox.com>

⁹¹. <http://www.scanmyessay.com/#>

⁹². <http://copyscape.com>

احیانا حقوق مولف تضییع شود. همچنین مشکل به‌روزر نبودن ضمانت اجراها و عدم کارآیی آنها در قوانین مصوب دهه ۴۰ تا ۵۰ کاملاً مشهود است

اگرچه بسیاری از افراد دانشگاهی سرقت علمی را مترادف نقض حقوق مالکیت فکری می‌دانند، تنها برخی از مصادیق سرقت علمی در قلمرو نقض حقوق مالکیت فکری قرار می‌گیرند. ثمره این بحث آن است که فقط بعضی از مصادیق سرقت علمی می‌توانند از ضمانت اجرای نظام حقوق مالکیت فکری برخوردار شوند و سایر مصادیق به ضمانت اجرای اداری منجر می‌شوند. با وجود این مطالعات میدانی نشان می‌دهد کمیته‌های انتظامی و حتی مراجع قضایی می‌گیرند. ثمره این بحث آن است که فقط بعضی از مصادیق سرقت علمی می‌توانند از ضمانت اجرای نظام حقوق مالکیت فکری برخوردار شوند و سایر مصادیق به ضمانت اجرای اداری منجر می‌شوند. با وجود این مطالعات میدانی نشان می‌دهد کمیته‌های انتظامی و حتی مراجع قضایی از اعمال مجازات سنگین در خصوص سرقت علمی خودداری می‌کنند. این امر ریسک ارتکاب را برای خاطی و سایرین کاهش می‌دهد و عملاً مجازات اعمال شده از قدرت بازدارندگی لازم برخوردار نیستند.

به طور کلی، سرقت علمی دارای دو عنصر کپی غیرمجاز و انتساب به خود است که فارغ از قصد مرتکب به عنوان یک تخلف دانشگاهی تلقی می‌شود. با وجود این، ابهام در مقررات درون دانشگاهی و کدهای اخلاق پژوهشی موجب می‌شود دانشگاهیان دقیقاً و به روشنی درباره موارد تخلف اطلاعی نداشته باشند؛ امری که در افزایش آمار سرقت علمی مؤثر بوده است. بنابراین نیاز به تدوین کد حقوقی جامع برای دانشگاه‌ها بسیار سازنده و مهم است.

منابع:

منابع فارسی

کتاب‌ها

۱. اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، چاپ سی و دوم، انتشارات میزان، ۱۳۹۲
۲. ادیب زاده، مجید، دموکراسی معرفتی، درباره دموکراتیک شدن دانش، انتشارات ققنوس، ۱۳۸۸، چ ۱
۳. اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی، جلد دوم، چاپ سی و دوم، انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
۴. اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی، جلد سوم، چاپ سی و دوم، انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
۵. الهی منش، محمد رضا و مرادی اوجقاز، محسن، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ اول، انتشارات مجد ۱۳۹۴.
۶. پیکاک، ژرژ، جرم شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۰
۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، گنج دانش، ۱۳۶۷
۸. جوانمرد، بهروز، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، چاپ اول، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵.
۹. خالقی، علی، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، چاپ سی و پنجم، انتشارات شهردانش، ۱۳۹۴.
۱۰. خالقی، علی، نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ دهم، انتشارات شهردانش، ۱۳۹۴
۱۱. ذاکر صالحی، غلامرضا، تقلب علمی، جنبه‌های اجتماعی و حقوقی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۹، چ ۱
۱۲. ذاکر صالحی، غلامرضا، تقلب علمی: جنبه‌های اجتماعی و حقوقی، چاپ اول، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۹.
۱۳. ذاکر صالحی، غلامرضا، ۱۳۸۹، تقلب علمی، جنبه‌های اجتماعی و حقوقی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱

۱۴. رحیمی نژاد، اسمعیل، جرم‌شناسی، چاپ چهارم، انتشارات آیدین، ۱۳۹۴.
۱۵. رزنیك، دیوید، «اخلاق علم»، مذکور در: علم، جامعه و اخلاق؛ جستارهایی در ابعاد اجتماعی و اخلاقی علم، گردآوری و ترجمه: حسین شیخ رضایی، امیراحسان کرباسی زاده، با همکاری کیوان الستی، مجید داودی بنی، حسین رجبی فروتن، میثم محمد امینی، علی معظمی و نهال نفیسی، ناشر: مینوی خرد، ۱۳۹۱، چ ۱.
۱۶. زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی، چاپ ششم، انتشارات جنگل، ۱۳۹۶.
۱۷. سلیمی، صادق، چکیده حقوق جزای عمومی، چاپ هشتم، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵.
۱۸. شمس ناتری، محمدابراهیم و همکاران، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی چاپ چهارم، انتشارات میزان، ۱۳۹۶.
۱۹. فرهودی نیا، حسن، بررسی تطبیقی حقوق جزای اسلامی و قوانین عرفی: جرم و ارکان آن، انتشارات یادآوران، ۱۳۸۹.
۲۰. فرهودی نیا، حسن، بررسی تطبیقی حقوق جزای اسلامی و قوانین عرفی: جرایم علیه آسایش عمومی، انتشارات یادآوران، ۱۳۸۹.
۲۱. فرهودی نیا، حسن، بررسی تطبیقی حقوق جزای اسلامی و قوانین عرفی: مجازات، مبانی و اقسام آن، انتشارات یادآوران، ۱۳۸۹.
۲۲. قماش، سعید و آقاعلیان، زهرا، سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرم، چاپ اول، انتشارات مجد، ۱۳۹۴.
۲۳. کی نیا، مهدی، مبانی جرم شناسی، ج ۱، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۴.
۲۴. گلدوزیان، ایرج، بایسته های حقوق جزای اختصاصی، چاپ چهارم، انتشارات مجد، ۱۳۹۶.
۲۵. گلدوست جویباری، رجب، آیین دادرسی کیفری، چاپ نهم، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵.
۲۶. محمد نسل، غلامرضا، کلیات پیشگیری از جرم، چاپ اول، انتشارات میزان، ۱۳۹۶.
۲۷. مرادی، امیر، اخلاق حرفه ای در گستره کنش گران حقوق کیفری، نشر میزان، ۱۳۹۷، چ ۱.
۲۸. مصدق، محمد، شرح قانون مجازات اسلامی، چاپ دوم، انتشارات جنگل، ۱۳۹۳.
۲۹. معلوف، لوئیس، المنجد اللغه و الادب و العلوم، بیروت، المطبعة الكاتولیکیه، ۱۹۶۵ م.
۳۰. منصورآبادی، عباس و فتحی، محمدجواد، جعل و تزویر و جرایم وابسته، چاپ دوم، انتشارات سمت ۱۳۹۲.
۳۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیکی، حمید، دانشنامه جرم شناسی، چاپ چهارم، انتشارات گنج دانش ۱۳۹۵.
۳۲. مقالات
۳۳. صالحی، جواد و غلامعلی پور، «علی، حمایت از کپی رایب در حقوق کیفری»، مجله آموزه های حقوق کیفری، شماره ۱۳، سال ۱۳۸۹.
۳۴. صادقی، حسین، «حمایت از حق مؤلف در فضای سایبر در حقوق ملی و اسناد بین المللی»، فصلنامه دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۱۳، سال ۱۳۹۳.
۳۵. فرامرز قراملکی، احد، «سرقت علمی: ره پیدا کرد سازمانی»، فصلنامه نقد کتاب، س ۱، ش ۲، ۱۳۹۴.
۳۶. فرامرز قراملکی، احد، سرقت علمی: ره پیدا کرد سازمانی، فصلنامه نقد کتاب، س ۱، ش ۲.
۳۷. مؤذن زادگان، حسن علی و علی بخشی، زهرا، «بررسی اجمالی مقررات کیفری ماهوی و شکلی حاکم بر نشریات الکترونیکی در حقوق ایران»، مجله آموزه های حقوق کیفری، شماره ۵، سال ۱۳۹۲.
۳۸. میرمحمد صادقی، حسین، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ بیست و دوم، انتشارات میزان ۱۳۹۲.

قوانین

۳۹. قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲

۴۰. قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲

۴۱. قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی ۱۳۹۶

منابع لاتین

42. Academic Resource Center, DEPAUW University (۲۰۰۰-۲۰۰۹). Avoiding plagiarism. Retrieved ۲۱Jun. ۲۰۰۹from <http://www.depauw.edu/admin/arc/w-center/plag>.
43. Aronson, J. K. (۲۰۰۷). Editor's view: Plagiarism - please don't copy. *British Journal of Clinical Pharmacology*, (۶۴) ۴: ۴۰۳-۴۰۵
44. The board on judicial affairs (۲۰۰۳). Retrieved ۲۳Jun. ۲۰۰۹from www.stanford.edu/dept/vpsa/judicialaffairs/students/pdf/plagiarism_questions.pdf - Bowman, V. ed. (۲۰۰۴) *The Plagiarism Plague: A Resource Guide and CD-ROM Tutorial for Educators and Librarians* N. Y.: Neal-Schuman Pub. Inc. In Snell, W. (۲۰۰۶). A mountain or mole hill? Recent attitudes and remedial responses toward plagiarism at higher education institutions in the west and Japan. *Journal of Foreign Language Education*, ۳: ۱۰۵-۱۲۰.
45. Bull, J. et. al. (۲۰۰۱) Technical Review of plagiarism detection software Report. Retrieved ۱۸Jun. ۲۰۰۹from <http://www.plagiarismadvice.org/documents/resources/lutontechnicalreviewofpds.pdf>.
46. The compact edition of the oxford English dictionary: Complete Text Reproduced Micrographically. (۱۹۹۱). Oxford University Press, USA; ۲Subedition.
47. Courtney, K. K. (۲۰۰۸). *Plagiarism's Little Black Book: Judge Posner's Little Book of Plagiarism*.
48. Davis, D. (۲۰۰۶). Avoiding Plagiarism. Retrieved ۳۰July ۲۰۰۹from <http://sja.ucdavis.edu/files/plagiarism.pdf>.
49. Gaither, R. (۲۰۰۲). Plagiarism Detection Services. Retrieved ۳۱July ۲۰۰۹from <http://www.lib.umich.edu/academic-integrity/plagiarism-detection-services>.
50. Habibzadeh, F. (۲۰۰۹). THE PLAGUE OF PLAGIARISM. *ISRA MEDICAL JOURNAL*, ۲) ۱). Retrieved ۱۹DEC ۲۰۰۹from www.isra.edu.pk/Isra/۲۰Medical/۲۰Journal/۲۰Vol-I/۲۰Issue-II.pdf.
51. Ioannidis JP. Why most published research findings are false. *PLoS Med* ۲۰۰۵; ۲: e۱۲۴. Retrieved ۱Jan ۲۰۱۰from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC۱۱۸۲۳۲۷/pdf/pmed.۰۰۲۰۱۲۴.pdf>.
52. .pdf
53. Iparadigms (۲۰۰۷). What is plagiarism. Retrieved ۱۸Jun. ۲۰۰۹from http://www.plagiarism.org/learning_center.

54. Lackie, R. J. and D'Angelo-Long, M. (۲۰۰۴) , "It's a Small World? Cross-Cultural Perspectives and ESL Considerations" in Bowman, V. ed. (۲۰۰۴) *The Plagiarism Plague: A Resource Guide and CD-ROM Tutorial for Educators and Librarians* N. Y.: Neal-Schuman Pub. Inc.
55. Lane, G. (۲۰۰۸). plagiarism. Retrieved ۳۰July ۲۰۰۹from <http://www.brookes.ac.uk/library/skill/plagiarism>.
56. Mallon T. (۱۹۸۹). *Stolen Words: Forays into the Origins and Ravages of Plagiarism*. New York: Ticknor & Fields, ۱۹۸۹. In Aronson, J. K. (۲۰۰۷). Editor's view: Plagiarism - please don't copy. *British Journal of Clinical Pharmacology*, (۴ (۶۴: ۴۰۳-۴۰۵.
57. McCabe D. P. , Smith A. D. , and Parks C. M. (۲۰۰۷). Inadvertent plagiarism in young and older adults: the role of working memory capacity in reducing memory errors. *Memory & Cognition*; ۳۵: ۲۳۱-۴۱. Retrieved ۱Jan ۲۰۱۰from lamar.colostate.edu/~dmccabe/McCabeSmithParks.pdf
58. MacDonald Ross, George. (۲۰۰۴). Plagiarism really is a crime: a counterblast against anarchists and postmodernists (and others). *Plagiarism: Prevention, Practice and Policies ۲۰۰۴ Conference*. Retrieved ۲۶Dec. ۲۰۰۹from <http://m۲۳.nlearning.co.uk/plagiarismconference.org/media/۲۰۰۴abstracts/MacDonaldRoss.pdf>.
59. Martin, A. (۲۰۰۵-۲۰۰۶). plagiarism. Retrieved ۳۰July ۲۰۰۹from <http://www.termpaperscorner.com/articles/plagiarism>.
60. Murray, W. (۲۰۰۶). The plagiarism phenomenon. Retrieved ۱۸March ۲۰۰۹from <http://www.allbusiness.com/education-training/employee-training-assistance>.
61. Newton R. R. (۱۹۷۷). *The Crime of Claudius Ptolemy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, In Aronson, J. K. (۲۰۰۷). Editor's view: Plagiarism - please don't copy. *British Journal of Clinical Pharmacology*, (۴ (۶۴: .۴۰۳-۴۰۵
62. Online Etymology dictionary (۲۰۰۱). Retrieved ۲۳Jun. ۲۰۰۹from <http://www.etymonline.com>.
63. Posner, R. (۲۰۰۷). *The little book of plagiarism*. New York: Pantheon.
64. Preston J, and Wegner DM. (۲۰۰۷). The eureka error: inadvertent plagiarism by misattributions of effort. *Journal of Personality and Social Psychology*,; ۹۲: ۵۷۵-۸۴. Retrieved ۱Jan ۲۰۱۰from [www.wjh.harvard.edu/~wegner/pdfs/Preston%20&%20Wegner%20\(۲۰۰۷\).pdf](http://www.wjh.harvard.edu/~wegner/pdfs/Preston%20&%20Wegner%20(۲۰۰۷).pdf)
65. Shepherd, R. (۲۰۰۷-۲۰۰۸). PADM ۵۱۱۷F *Public Sector Management and the Canadian Political System*. Retrieved ۲۳Jun. ۲۰۰۹from <http://www۲.carleton.ca/spa/ccms/wp-content/ccms-files/shepherd.pdf>
66. Snell, W. (۲۰۰۶). A mountain or mole hill? Recent attitudes and remedial responses toward plagiarism at higher education institutions in the west and Japan. *Journal of Foreign Language Education*, .۱۰۵-۱۲۰ :۰۳

67. Standler, B. R. (۲۰۰۰). Plagiarism in colleges in USA. Retrieved ۱۰Feb. ۲۰۰۹ from <http://www.rbs۲.com/plag.htm>.
68. Stripling, J. (۲۰۰۹). Plagiarist punished at Florida. Retrieved ۳July ۲۰۰۹ from <http://www.insidehighered.com/news>.
69. Teitelbaum, S. L. (۲۰۰۹) Research Integrity is a Mentoring Issue, not a Lecture Course. Retrieved ۱Jan ۲۰۱۰ from opa.faseb.org/pdf/nr۱۰x۱۰x۲b.pdf
70. Toreky, R. (۱۹۹۸). plagiarism: definitions, examples and penalties. Retrieved ۱۰Feb. ۲۰۰۹ from <http://www.chem.uky.edu/courses/common/plagiarism>.
71. Thomas, M. , Rudin, S. (۲۰۰۸). Plagiarism detection software. Retrieved ۱۸Jun. ۲۰۰۹ from <http://www.g-casa.com>.
72. Tutorial services, Indiana University, Bloomington, IN (۲۰۰۴). Plagiarism: what it is and how to recognize and avoid it. Retrieved ۲۵Dec. ۲۰۰۸ from <http://www.indiana.edu/~wts/pamphlets/plagiarism>.
73. Vessal K, Habibzadeh F. (۲۰۰۷). Rules of the game of scientific writing: fair play and plagiarism. *Lancet*, ۹۵۶۲(۳۶۹): ۶۴۱-۶۴۱
74. Young, J. R. (۲۰۰۱). The Cat-and-Mouse Game of Plagiarism Detection. Retrieved ۲۱Jun. ۲۰۰۹ from <http://chronicle.com/article/The-Cat-and-Mouse-Game-of>.